

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА КУЛТУРАТА

ВЪВЕДЕНИЕ

Културата е обществено благо, което изисква сериозно и отговорно отношение, доколкото е израз на ценностната система на обществото и неговата способност за оразличаване в рамките на съществуващото културно многообразие. Това е причината да се обсъждат толкова обстойно и задълбочено темите за националната културна идентичност и европейското културно пространство като “място за срещи” на различни култури, които трябва да изградят в процес на диалог обща европейска идентичност върху основата на общо споделени ценности. Дебатът е своеобразно продължение на съдържанието на чл. 167 (1) и (2) от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС). В тази перспектива отстояването на националната културна идентичност предполага осъществяването на политики и програми, които насърчават творчеството и иновациите, защитават авторските и сродните им права, осигурявайки достъп до създадените и/или наследени от миналото културни постижения.

Ролята и мястото на творчеството и иновациите за съвременните общества са многократно потвърждавани в различни стратегически документи между които са Стратегията за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж “Европа 2020” (COM (2010) 2020 окончателен) и Зелената книга на Европейската Комисия „Отключване на потенциала на културните и творческите индустрии” (COM (2010) 183 окончателен). Поставени на силна, конкурентна и диверсифицирана индустриална основа с оглед изграждането на общество и икономика на знанието, творчеството и иновациите са обща цел на Европейския съюз, която предполага диференциран подход. Той отразява социалните, икономическите и културните различия между държавите-членки, без да игнорира общите цели, но и без да налага общ подход при тяхното осъществяване. Същевременно културата придобива изключително значение за приобщаването на отделните общности в рамките на националната култура и съществуващото културно многообразие до степен, която осмисля резултатите от интелигентния растеж, преследван от Европейския съюз чрез инвестиции в образование, творчество и иновации. Това “предназначение” на културата, което позволява на всеки да извлече полза от постигнатия растеж, е недвусмислено посочено в Резолюция на Съвета относно Европейската програма за култура (ОВ С 287, 29.11.2007: 1) и в Заключениеята на Съвета относно работния план за култура за периода 2011 - 2014 г. (ОВ С 325, 2.12.2010: 1). В последния документ коментираното “предназначение” е отбелязано като приоритет А: Културно многообразие, межкултурен диалог и достъпна и приобщаваща култура.

Чувствителното изоставане¹ на Република България в областта на творчеството и иновациите спрямо останалите държави-членки на Европейския съюз изисква да се постави точния “размер” на творческите усилия в сектора на културата, за да се прецени кои нейни сегменти могат да се превърнат и/или развият като индустрия в рамките на програмния период, без да се оспорва техният потенциал и принос за общественото развитие. Тази позиция не е в конфликт с желанието творчеството и иновациите да стоят в основата на една бъдеща икономика на знанието, при положение, че се отчитат националните особености и необходимото време за неговото осъществяване. Така например в Стратегията за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж “Европа 2020” е посочено, че “целите са представителни, т.е. не са изчерпателни” и отразяват общ поглед за желаното състояние на Европейския съюз през 2020 г., който не предполага общ подход от типа “един размер, подходящ за всички”. “Всяка държава-членка е различна и ЕС-27 е много по-разнообразен отколкото беше преди едно десетилетие” (COM (2010) 2020 окончателен: 14). Иначе казано – общото бъдеще изисква различни подходи и начини за постигане на поставените цели, които не изключват, а предполагат сериозна и отговорна работа на държавите-членки във всяка една област на обществения живот, ако искаме да използваме глобализацията и културното многообразие като възможности за изграждане на силна и обединена Европа.

Националната стратегия е изградена върху актуалното състояние на културата в Република България, като се отчита необходимостта от промяна с оглед на съвременните предизвикателства. Изработеният документ има характера на стратегическа рамка, която идентифицира актуалните проблеми в областта на културата, за да предложи чрез стратегическо планиране възможности за развитие, които гарантират нейното бъдеще във времеви хоризонт на 2020 г. и в рамките на културното пространство на Европа.

Бъдещето на културата предполага развитието на нови форми и политики, мислени като области на репрезентация, които променят актуалните към момента. Постигането на подобно състояние на културата изисква подкрепа на стратегически значими инициативи като опазването и насърчаването на културното многообразие, творческата мобилност и защитата на интелектуалната собственост в областта на културата, както и създаването на условия за развитието на (1) културните и творческите индустрии, (2) съвременните форми на културно изразяване и (3) качествено образование в областта на изкуствата и културата.

¹ Република България е с индекс за иновативност 0,20% при средно 0,50% за Европейския съюз, включвайки в тази комплексна оценка 25 индикатора. Тези данни са информация за размисъл относно необходимите политики и действия в различни области на обществения живот с оглед преодоляването на коментираното състояние.

ОБХВАТ И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПОНЯТИЕТО/ОБЛАСТТА “КУЛТУРА”

ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА	Изобразителни изкуства; Дизайн; (Художествена) фотография; Архитектура; Пленери / биенале на изкуствата).
СЦЕНИЧНИ ИЗКУСТВА	Театър; Музика; Танц; Театрални, музикални и танцови фестивали.
АУДИОВИЗИЯ/МУЛТИМЕДИЯ	Филмова индустрия; Телевизия; Радио; Мултимедия; Филмови фестивали.
КНИГИ, ЧЕТЕНЕ, БИБЛИОТЕКИ	Научна (изследователска) литература; Художествена литература; Популярна / развлекателна литература; Преводна литература; Фестивали на книгата (панаир/салон на книгата); Популяризиране на четенето; Библиотеки.
КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	Нематериално културно наследство; Материално културно наследство – недвижимо и движимо културно наследство; Фестивали на наследствата (антично наследство, фолклорни фестивали, традиционни занаяти).
КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ	Професионално образование в областта на културата; Неформално образование / любителски форми; Продължаващо обучение / обучение през целия живот.

ИНСТИТУЦИОНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА НА КУЛТУРАТА

Обхватът и съдържанието на понятието „институция” включва органите на държавна и общинска власти, които са субекти на културни политики, осъществявани чрез законодателство и финансиране на културни дейности. Тази представа, която разглежда понятието за институция в неговия тесен обхват, е подложена на промяна, свързана с разширяване на обхвата на коментираното понятие чрез включването на (1) културните институти и (2) частните културни организации в институционалната инфраструктура на културата, доколкото те задават стандарти, норми и ценности чрез създаването и разпространението на културни ценности. Посочената последователност – от органи на държавна и общинска власт към културни организации (т.е. културни институти и частни културни организации) по смисъла на Закона за закрила и развитие на културата (Обн. ДВ. бр.50 от 01.06.1999 г.), може да бъде представена по следния (систематичен) начин:

1.1. Органи на държавна власт

- Законодателна власт / Народно събрание / Комисия по култура и медии.
- Изпълнителна власт / Министерски съвет / Министерство на културата.

1.2. Органи на общинска власт

- Общински съвет
- Кмет / общинска администрация / дирекции (отдели) “Култура”

1.3. Културни организации

В зависимост от начина на тяхното възникване, културните организации могат да се разделят на (1) културни институти (чл. 5-9/13 от Закона за закрила и развитие на културата) и (2) частни културни организации (чл. 10 от Закона за закрила и развитие на културата). Всеки отделен вид от тази класификация е последван от количествени данни, които показват (съ)отношенията между тях в рамките на институционалната инфраструктура. Културните организации от тази класификация могат да бъдат представени по следния начин:

- Държавни културни институти (105);
- Общински културни институти (208);
- Регионални културни институти (56);
- Частни културни организации;
- Културни организации със смесено участие.

В зависимост от предназначението (респ. мисията) на организациите е възможна следна класификация:

- Нестопански организации: сдружения или фондации в обществена или частна полза (ЗЮЛНЦ);
- Стопански организации (ТЗ).

Необходимо е да се отбележи, че организациите от тази класификация изграждат т.н. неправителствен сектор. Тяхното участие в изработването и осъществяването на политики за култура е от ключово значение за постигането на стратегическите и оперативните цели на Националната стратегия за развитието на културата. Независимо от позицията, в която се намират – създаване и разпространение на културни ценности или (финансовото) подпомагане на този процес – нестопанските и стопанските организации са незаменим партньор на органите на държавна и общинска власти при осъществяването на национални и местни политики за култура. В тази връзка трябва да се констатира отсъствието на добре работещ механизъм за привличане и използване на потенциала както на нестопанските организации, така и на възможностите за финансиране, които притежават стопанските организации.

ПРИНЦИПИ И ПОДХОДИ

Независимо от ангажимента на Министерство на културата за провеждане на национална културна политика, културата е в непрекъснат процес на диверсификация и деконцентрация, който предполага **интегриран подход** на взаимодействие между различни сектори (респ. държавни ведомства, областни и общински структури) и организациите на гражданското общество за осъществяване на Националната стратегия за развитието на културата. Поради тази причина, постигането на нейните стратегически и оперативни цели изисква интегрирано действие на различните публични власти, както и активно участие на организациите на гражданското общество в областта на културата при изработването и осъществяването на Националната стратегия за развитието на културата. Поставени на тази основа, положените усилия „надскачат“ обхвата на действие и финансовите възможности на Министерство на култура, предполагайки интегрирано действие (респ. финансиране), както от останалите държавни ведомства (в рамките на провежданата държавна политика) и общински структури, така и подкрепата на гражданското общество за постигането на национално значимите цели в областта на културата.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ № 1

ОПАЗВАНЕ И НАСЪРЧАВАНЕ НА КУЛТУРНОТО МНОГООБРАЗИЕ И ДИАЛОГА МЕЖДУ КУЛТУРИТЕ

Концепцията за богатството, родено от културни различия не е с днешна дата. Културните различия обаче се превръщат във фактор за устойчиво развитие, когато определени общества достигнат до културна зрялост, която им позволява да водят диалог с другите култури по един цивилизован начин, като отстояват своето различие и същевременно се променят и обогатяват с възприемането на част от културните постижения на останалия свят. Поставено в контекста на политиките за култура, опазването и насърчаването на културното многообразие в диалог с всички останали култури е стратегическа цел, която задава модел за поведение на различните национални държави и възможно бъдеще за културата. Коментиранията цел е изрично посочена като приоритет А в Резолюция на Съвета относно Европейската програма за култура (ОВ С 287, 29.11.2007: 1) и в Заключенията на Съвета относно работния план за култура за периода 2011-2014 г. (ОВ С 325, 2.12.2010: 1), които отчитат значението на тази конституираща способност за всяка култура, а именно – за отделна култура можем да говорим само тогава, когато съществуват други култури от които тя се отличава и същевременно изгражда в непрекъснат диалог с тях.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 1

СЪЗДАВАНЕ НА РАЗНООБРАЗНО КУЛТУРНО СЪДЪРЖАНИЕ В ОБЛАСТТА НА ИЗКУСТВАТА

Културното многообразие може да се превърне в предпоставка за творчество и иновации в областта на изкуствата, при положение, че се предприемат мерки за създаването на нови произведения на визуалните изкуства, театрални постановки, музикални представления, спектакли и концерти, аудио-визуални и литературни произведения, чиито премиери и последващи издания трябва да подобрят обмена на културно съдържание и диалога между културите. Изработването на методика, която отчита приноса на отделните организации на визуалните, сценичните и аудио-визуалните изкуства за предлагането и разпространението на ново и разнообразно културно съдържание, е възможност да се насърчават творчеството и иновациите (например чрез различен процент допълнителна субсидия с оглед на особеностите на отделните изкуства, жанрове и организации или чрез включването на критерии за идентификация и оценка на ново и разнообразно културно съдържание при избора на проекти за финансова подкрепа). По този начин ще се поддържа и жанровото разнообразие. Очакваният резултат е максимално удовлетворяване на интересите на публиката, подобряване на достъпа и увеличаване на възвращаемостта на инвестираните усилия и

финансови средства. Поради тази особеност, неизбежното редуциране на многообразието от форми на културно изразяване в условията на икономическа криза, трябва да се сведе до обем и структура, които позволяват в кратки срокове да се разгърне потенциалът на отделните изкуства при бъдеща по-благоприятна макро-икономическа рамка.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 2
**ПОДКРЕПА НА ЛЮБИТЕЛСКОТО ТВОРЧЕСТВО С ОГЛЕД
РАЗГРЪЩАНЕТО НА ТВОРЧЕСКИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ОБЩЕСТВОТО
И РАЗВИТИЕ НА НЕГОВАТА ХУДОЖЕСТВЕНА КУЛТУРА**

Любителското творчество се проявява във всички сфери на изкуството, предназначено е за всяка възрастова група и се възпроизвежда чрез изключително разнообразни културни институции, които поддържат постоянни форми за развитие на знания и творчески умения. Паралелно с това всички тези структури са инициатори на голям брой арт-фестивали, събори, конкурси и алтернативни форми за изява на любителите артисти, както и постиженията в този вид изкуство, които се провеждат на местно, регионално (областно), национално и международно ниво.

Днес любителското изкуство се разглежда в тясна връзка със свободното време на хората, с неформалното образование, с концепцията за учене през целия живот, като част от идеята за свободен и все по-широк достъп до културно съдържание. Много важна характеристика на любителското изкуство е, че от една страна, чрез него се създават предпоставки за професионална квалификация и реализация в областта на културата, а от друга – се възпитава публика, която да има потребност от участие в обществения културен живот.

Разглеждано като система за неформално образование, любителското изкуство има все по-пряка връзка със социализацията на личността, свързана с налагащата се тенденция да се признават уменията и знанията, придобити по неформален път, с което се увеличават възможностите за личностна реализация. Концепцията за учене през целия живот също идва да насърчи потребността от образование във всеки един момент от живота, свързано с повишаването на човешкия потенциал.

Поради своята масовост и популярност, любителското изкуство е естествена среда за защита на културното многообразие и диалога между културите. В тази връзка любителското изкуство е много благодатна сфера за културна и социална интеграция на етнокултури (традиционни и нови), на социално изключени групи, хора с увреждания, възрастни хора и други групи в неравностойно положение.

Подкрепата и развитието на любителското изкуство са важни за развитието на творческия потенциал на обществото, за съхраняването на неговата художествена култура, където попада и нематериалното културно наследство. Поради тази особеност е необходимо да се създаде Национална програма „Живи човешки съкровища – България“, която да включва съществуващата система и да я развива в полза на регионите като част от

Националната стратегия и/или програма за отключване на културния потенциал на регионите в България.

Моделът на финансиране на любителското творчество включва програми на национално и регионално ниво. Най-вече, обаче, чрез общински програми, в които да бъдат интегрирани дейности с реално финансиране по други източници (младежки, извънучилищни, социални, за интеграция и т.н.), което ще доведе до ефикасно разпределение на финансовите средства и в съответствие с целите на общината за местно развитие.

Подходящи за финансиране в тази област са почти всички оперативни програми, чиито основни ползватели са общините и неправителствените организации.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 3
**ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО
КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ И ОТСТОЯВАНЕ НА
НАЦИОНАЛНА И РЕГИОНАЛНИ КУЛТУРНИ ИДЕНТИЧНОСТИ**

Постигането на тази цел се основава на политика насочена към изявяване на културната идентичност на страната в контекста на европейското културно пространство чрез използване на богатото културно наследство на различни цивилизации по нашите земи. В основата на подобно разбиране стои традиционното отношение на толерантност към различни по своята същност и произход културни ценности, основано на обективна професионална оценка за качествата на отделните обекти като елементи на наследството. Задълбочаването на процесите на интегриране на това наследство със съвременните реалности и начин на живот ще изяви ролята му за развитието на диалога между културите и културното многообразие. В тази връзка насърчаването на образованието в областта на културното наследство, насочено към взаимното разбирателство, търпимост и уважение на ценностите на другия, е превантивният инструмент по отношение развитието на дискриминационни идеи и политики. По този начин формирането на широк мироглед и разбирането на различни ценностни системи е гаранция за отстояване на националната и регионалната културна идентичност върху основата на общото (споделеното) културно наследство на Европа.

Осъществяването на тази оперативна цел предполага:

- обективна професионална оценка за качествата на културното наследство и връзката му с образователния процес;
- стимулиране на интеркултурното възпитание и ролята на културното наследство за взаимното разбирателство, търпимост и уважение към ценностите на другия;
- формиране на широк мироглед и разбирането на различни ценностни системи, като гаранция за отстояване на националната и регионалната културни идентичности;
- повишаване на ролята на музея в образователния процес;

- задълбочаване на процесите на интегриране на културното наследство със съвременните реалности и начин на живот.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 4

НАСЪРЧАВАНЕ НА ДИАЛОГА МЕЖДУ КУЛТУРИТЕ ЧРЕЗ УЧАСТИЕ В МЕЖДУНАРОДНО ЗНАЧИМИ СЪБИТИЯ И ИНИЦИАТИВИ И ОБМЕН НА КУЛТУРНО СЪДЪРЖАНИЕ

Осъществяването на тази оперативна цел предполага продължаващо участие на Република България в процеса на вземане на решение в ЕС в областта на културата и аудиовизуалната политика, както и в работата на Съвета „Образование, младеж, култура и спорт” и помощните органи към него. Важно място през следващите години е отредено на изпълнението на Работния план за култура на Европейската комисия за периода 2011-2014 г. Страната ни продължава активното си участие в програмите на ЕС „Култура 2007-2013”, „Европа за гражданите”, „Медиа 2007-2013” и „За по-безопасен Интернет”, както и в работата по създаването на новото поколение от програми в областта на културата, в рамките на подготовката на следващата финансова перспектива на Общността.

В сътрудничеството си с ЮНЕСКО Република България се стреми да поддържа активна позиция при осъществяването на политиките в областите на културното наследство – материално и нематериално; културно многообразие и нови културни политики; културен туризъм и културни индустрии. В София е учреден единственият в Европа Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство под егидата на ЮНЕСКО. Страната ни е член на Междуправителствения комитет по Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от формите на културно изразяване. Активно е сътрудничеството и със Съвета на Европа, и по-специално в Управителния комитет за култура, Управителния комитет за културно наследство и пейзаж и Фонд „Евроимаж” за подпомагане на филмовото изкуство. Република България е съ-учредител на Частично споразумение за културните маршрути на Съвета на Европа.

Приоритет в развитието на двустранното културно сътрудничество е активизиране на културния диалог с европейските страни, с особен акцент върху регионалното сътрудничество с държавите в Югоизточна Европа, поддържане на традиционно добрите контакти с Русия, Япония, Китай, Република Корея и др. Подобряването на условията на мобилност на творците и други професионалисти в областта на културата е от съществено значение. Усилията трябва да бъдат насочени и към утвърждаване на принципа за равен достъп до култура и равни условия за участие в процеса на създаване на културни и творчески продукти и тяхното разпространение.

От важно значение е функционирането на българските културни институти в чужбина. Република България има културни институти в Австрия, Великобритания, Германия, Чехия, Словакия, Унгария, Полша, Русия, Франция, Италия и Македония. Българските културни институти в чужбина са

част от EUNIC – Мрежата на държавните културни институти зад граница на държавите-членки на ЕС.

Осъществяването на тази оперативната цел предполага извършването на определени дейности и постигането на конкретни резултати като:

- членство в международни и регионални правителствени организации;
- сключване на международни договори в областта на културното сътрудничество;
- изяви на българската култура в чужбина;
- участие на български творци в международни проекти и прояви;
- участия в прояви в областта на културните индустрии;
- съвместни дейности с партньорски институции и организации в други страни;
- участие на български творци на международния пазар на изкуства;
- участия в международни конкурси, фестивали, панаири, съвместни проекти; реализиране форми на информационна политика за промотиране на българската култура;
- функциониране на Български културни институти в чужбина;
- сътрудничество с общностите на българите, живеещи в чужбина;
- създаване и реализиране на съвременни програми за подпомагане на мобилността на творци и културни продукти, за насърчаване на творческите партньорства и творческите резидентни проекти и междукултурните компетентности на обществото.

Конкретни измерения:

- участие в програмите на ЕС в областта на културата и аудиовизията – „Култура 2007-2013” и Медиа 2007-2013”, както и в следващото поколение програми;
- широко използване на действащите механизми за активизиране на двустранното културно сътрудничество – Спогодби, Програми, Протоколи и др.;
- използване потенциала на Българските културни институти в чужбина за представяне на българската култура в съответната държава, включително участие в общите прояви, организирани от EUNIC – Мрежата на държавните културни институти зад граница на държавите-членки на ЕС;
- сътрудничество с ЮНЕСКО – поддържане на активна позиция при осъществяването на политиките в областите на културното наследство – материално и нематериално; културно многообразие и нови културни политики; културен туризъм и културни индустрии; създаване на национална програма за прилагане на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от формите на културно изразяване (България е член на Междуправителствения комитет по тази Конвенция); в Република България е създаден единственият в Европа Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство под егидата на ЮНЕСКО; вписване на български творци за отбелязване

на кръгли годишнини в списъка на ЮНЕСКО; изготвяне на номинации на български културно-исторически обекти за вписване в Списъка на световното наследство и др.;

- сътрудничество със Съвета на Европа – в областта на културата и културното наследство – Република България е съ-учредител на Частично споразумение за културните маршрути в Европа; ежегодно участие в Дните на европейското наследство;
- участие в дейността в областта на културата на Международната организация на Франкофонията /МОФ/ – в културните конкурси на Игрите на Франкофонията и др.;
- Дни на българската култура в други страни.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ № 2 **ОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛИЗИРАНЕ НА КУЛТУРНОТО** **НАСЛЕДСТВО И РАЗКРИВАНЕ НА НЕГОВИЯ ПОТЕНЦИАЛ** **КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ**

Деяностите по опазване на културното наследство реализират националната политика в една сфера, която е особено актуална за света и е един от приоритетите на Европейския съюз. Тази политика е част от глобалната доктрина за устойчиво развитие, която се основава на трите основни принципа – икономическо развитие, социално равновесие и опазване на околната среда, в т.ч. и на културното наследство. Европейската практика е категорична, че единствено държавата може да осигури необходимите адекватни правила и нормативни гаранции за закрила на културното наследство. Затова опазването и управлението на културното наследство следва и е сред приоритетите в държавната политика на страната ни.

Необходимостта от развитие на националната система на опазване на културното наследство, повишаване на ефективността от дейностите и облекчаване на процедурите доведе до активна работа при усъвършенстването на нормативната база в тази област. С приетите изменения в Закона за културното наследство се обезпечиха поредица от действия по отношение на териториално-устройствената защита на недвижимите културни ценности, като се акцентира вниманието върху контрола на процесите по консервацията, реставрацията и концесионирането им, както и върху контрола за спазване изискванията на издадените въз основа на Закона за културното наследство актове, вкл. и при извършване на теренни и подводни археологически проучвания. Особено важно е да се повиши ролята и участието на областните и общинските администрации при опазването на културни ценности чрез усъвършенстване на управленските инструменти. Същевременно е необходимо развитието на националната система на опазване на културни ценности на местно ниво, в съответствие с европейските модели на управление.

Българските музеи, съхраняващи във фондовете си повече от 7 милиона културни ценности, имат отговорната задача не само да опазват това

наследство, да го представят пред публика, но и да образават чрез него. Осъществяването на основните задачи на музеите са свързани с извършването на задълбочено планиране, отчет и анализ на дейността, прилагане на ефективен музеен мениджмънт, маркетинг и реклама, създаване на музейна публика чрез провеждане на образование в музея, изграждане на модерни и атрактивни експозиции и др. Музеите следва да са част от политиката, свързана с опазване и популяризиране на материалното и нематериално културно наследство.

Осъществяването на стратегическата цел предполага съвкупност от мерки и дейности, които могат да бъдат представени по следния начин:

- създаване на специализирани служби в общинските администрации за опазване и популяризиране на културното наследство;
- подобряване на защитата на културното наследство, усъвършенстване на добрите практики и моделите за устойчивото му управление;
- насърчаване на регионалната активност и използване на културното наследство като фактор за икономическо развитие и социално равновесие;
- усъвършенстване на националната музейна мрежа;
- развитие на културния туризъм и сувенирната индустрия и възраждане на местни занаяти и традиции;
- партньорство с общини и областни администрации при интегриране на недвижимите културни ценности с музейните и културни пространства в градската историческа среда.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 1 **ВЪВЕЖДАНЕ НА СЪВРЕМЕННИ МОДЕЛИ ЗА ОПАЗВАНЕ И** **УПРАВЛЕНИЕ НА НЕДВИЖИМОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО**

Успешното реализиране на тази оперативна цел следва да се основава на ред тактически стъпки, насочени към развитие на националната система на опазване, повишаване на ефективността от дейностите и облекчаване на процедурите при осъществяване на принципите на децентрализация и деконцентрация на компетенции. Подобна политика ще стимулира регионалните активности и ще реализира функцията на културното наследство за развитието на изостанали райони. Това ще доведе и до максимално разкриване на националния потенциал на недвижимите културни ценности и реализиране на сътрудничество между страните на Югоизточна Европа за изграждане на интегрирани културно-туристически продукти в регионалната мрежа на културни коридори, както и развитие и обогатяване на системата на културните индустрии и в частност в областта на туризма със създаването на нови привлекателни автентични дестинации. Сериозни възможности в това отношение предлага създаването на отворени културно-туристически продукти с партньорството на общини и областни администрации при интегриране на

недвижимите културни ценности с музейните и културни пространства в градската историческа среда.

От друга страна, изключително богатият обект на опазване (около 40 000 недвижими културни ценности) и ограничените възможности на държавния бюджет, налагат създаването на съвременни механизми, които да акумулират необходимия ресурс за опазване и теренни археологически проучвания чрез въвеждането на нови форми в съответствие с познатите добри практики в други страни, включително в Европейския съюз, чрез които да се създадат условия за осигуряване на приходи от интереса към културното наследство и реализацията му в културните индустрии.

В контекста на разбирането за солидарно участие в общата политика за популяризиране и представяне на недвижимите културни ценности в полза на цялото общество е необходимо разкриване на потенциала на инвеститорите, общините и другите ведомства за целите на социализацията на недвижими културни ценности.

При реализирането на тази оперативна цел съществена роля могат да имат неправителствените организации и гражданските сдружения и преди всичко ИКОМОС и ИКОМ като партньори на държавата при повишаване чувствителността на обществото към проблемите на опазването.

Осъществяването на оперативната цел предполага съвкупност от мерки и дейности, които могат да бъдат представени по следния начин:

- създаване на специализирани структури на местно ниво по опазване на недвижими културни ценности и въвеждане на инструмента на Плана за опазване и управление на недвижими културни ценности;
- провеждане на политика за ангажиране на местната власт и населението във връзка с разкриване на потенциала на недвижимото културно наследство като елемент на устойчивото развитие;
- развитие на материалната база в сферата на опазването на недвижимите културни ценности и въвеждане на информационни технологии;
- активизиране на публично-частното партньорство при изграждане на съпътстващата инфраструктура при представянето на недвижимите културни ценности;
- разкриване на потенциала на неправителствените организации и граждански сдружения в дейността по опазването на културното наследство чрез въвеждане на образователни програми и привличане на доброволци в дейностите по опазване на културното наследство;
- въвеждане на законов регламент за създаване на адекватни финансови инструменти за акумулиране на финансов ресурс от използването на културното наследство за туристически, рекламни, търговски и други дейности и целевото им използване за целите на консервацията, реставрацията и експонирането на културни ценности и за провеждане на теренни археологически проучвания.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 2
УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ МУЗЕИ
КАТО ОСНОВЕН СУБЕКТ В ОПАЗВАНЕТО И ПРЕДСТАВЯНЕТО НА
ДВИЖИМИТЕ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ,
ИНТЕГРИРАНЕТО ИМ В СИСТЕМАТА НА ЕВРОПЕЙСКОТО И
СВЕТОВНОТО НАСЛЕДСТВО И ПРЕВРЪЩАНЕТО ИМ ВЪВ ФАКТОР
ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ

Предизвикателствата на 21 век и глобализацията в мисленето, довели до създаването на световно информационно пространство, задължително изискват усъвършенстване на националната музейната мрежа и преосмисляне на функциите на всяко от изграждащите я звена. За да бъдат запазени културните ценности и кодираното в тях познание не само за настоящите, но и за бъдещите поколения е необходимо да се разгърне потенциалът на музеите и да се приложат механизми за тяхното модернизиране. Стартира формирането на ясна национална политика с точни ангажименти на съответните институции – държавни, общински и други по отношение на опазването и социализирането на движимото културно наследство.

Анализът на състоянието на музеите показва наличието на ключови еднотипни проблеми. Липсата на стандартни адекватни критерии за финансиране през годините доведе до недостиг на средствата за основни дейности – експозициите не са обновявани, оборудването за опазване и изследване на културните ценности в специализираните помещения – фондове, лаборатории, експозиции и др. или не отговаря на съвременните изисквания, или въобще липсва. Щатът на музеите е силно редуциран при непрекъснато нарастващи ангажименти, заплащането на специалистите е едно от най-ниските в сферата на културата, липсват условия за квалификация и кариерно развитие.

Изброените недостатъци в музейната мрежа водят до намаляване на приходите, влошаване на състоянието на колекциите, създават предпоставки за кражби, не позволяват кандидатстването за отпускане на държавна гаранция за временни експозиции и участието в съвместни проекти.

В условията на динамично развиващата се пазарна икономика един от акцентите трябва да е върху икономическия потенциал на движимото културното наследство като създател на стойности, измерими чрез пазара. В европейски и световен мащаб културното наследство все повече се възприема като фактор, който стимулира пряко и косвено икономическия растеж. В този контекст политиката по отношение на движимите културни ценности и музеите трябва да отрази и да следва дългосрочните тенденции в развитието на „интелигентна, устойчива и приобщаваща икономика”.

Във всички музеи следва поетапно да бъдат обновени постоянните експозиции и да се създадат условия за представяне на стойностни национални и чуждестранни изложби. Тези дейности изискват значителен финансов ресурс, който обикновено надхвърля средствата, с които музеите разполагат за цялата година.

Без инвестиции от различни източници не може да бъде създаден реален културен продукт в музеите, който да допринесе за: привличане на интереса на публиката и участието на доброволци, разнообразие на образователните програми, стимулиране предлагането на качествени музейни сувенири, увеличаването на приходите и развитието на културния туризъм.

Вложените средства от държавните институции и общинските администрации, както и привличането на допълнителни източници на финансиране, включително максималното използване на финансовите инструменти на ЕС, ще постигнат дългосрочни и устойчиви резултати. Инвестициите в структурата и управлението на музеите и музейните дейности в развитието на човешкия потенциал и повишаване на статута му ще повишат значително конкурентноспособността на музейния продукт в условията на свободния пазар и оттам – ще осигурят възвращаемост на средствата и създаване на работни места.

Осъществяването на оперативната цел предполага съвкупност от мерки и дейности, които могат да бъдат представени по следния начин:

- обновяване и модернизирание на музеите в съответствие с утвърдените европейски и световни стандарти за опазване и представяне на движимите културни ценности;
- регулярно финансиране на постъпленията в музейните колекции чрез теренни проучвания, откупки и др.;
- укрепване на административния капацитет в музеите, създаване на условия за специализирано обучение и въвеждане на европейски модели за управление и развитие;
- развитие на културния туризъм чрез прилагане на интегриран комуникационен подход (съчетаване на културно наследство, изкуства, образование и наука);
- разработване на политики за работа с публиката, разнообразяване на видовете и повишаване на качеството на предлаганите музейни продукти и услуги;
- изработване на система от обективни критерии за атестиране и финансиране на музеите;
- продължаване на цифровизацията на движимото културно наследство и представянето му онлайн. Въвеждане на цифрова среда (единен софтуер) за обработка и съхранение на музейните колекции, съобразен и съвместим с международните стандарти; създаване на публични регистри на движими културни ценности;
- представяне на уникални образци от българското културно наследство чрез тематични съвременни експозиции в страната и чужбина;
- създаване на условия за привличане на млади и утвърдени специалисти за работа в музеите;
- стимулиране на музейното сътрудничество, споделяне на добри практики и представянето на българските музеи в европейски и световни мрежи и форуми;

- въвеждане на иновативни технологии в музейните експозиции;
- насърчаване на интереса на младежката публика към музеите чрез широк спектър от международни и национални инициативи.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 3
УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА СИСТЕМАТА ОТ МЕРКИ ЗА
ОПАЗВАНЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО И
РАЗКРИВАНЕ НА НЕГОВИЯ ПОТЕНЦИАЛ ЗА
УСТОЙЧИВО РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

С приемането на Закона за културното наследство, за първи път след ратифицирането на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство, бяха регламентирани мерки за неговата защита, с което то получи своето място като част от културното наследство с признато значение за обогатяването на културното многообразие, за насърчаване на човешкото творчество и с възможности за принос в устойчивото развитие на регионите в Република България.

В съответствие с Конвенцията на ЮНЕСКО и Закона за културното наследство и в сътрудничество с Българската академия на науките, бяха създадени: Регистър на нематериалното културно наследство в България, националната система „Живи човешки съкровища – България”, Национална представителна листа на нематериалното културно наследство и вписани два елемента в Световната листа на ЮНЕСКО на нематериалното наследство на човечеството, Национален център за нематериално културно наследство и като признание на международната общност към активната дейност на Република България в тази област – Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО /категория 2/.

Формулирането на тази оперативна цел се налага от необходимостта за предприемане на стъпки за допълване и развитие на съществуващата система от мерки, като поставя един неразработен аспект на нематериалното културно наследство – неговия потенциал за развитието на културния туризъм, за създаване на емблематичен образ на регионите, за формиране на местни творчески индустрии с цел устойчиво развитие и повишаване жизнения стандарт на населението.

Усъвършенстването на системата от мерки за опазване на нематериалното културно наследство, може да се постигне със създаването на Програма за опазване на нематериалното наследство като част от Стратегия и/или програма за отключване на културния потенциал на регионите в България.

В изпълнението на програмата следва да бъдат включени областните администрации и общините с цел засилване на тяхната ангажираност в опазването и социализацията на нематериалното културно наследство и децентрализация на процесите, които да бъдат отнесени към конкретна среда.

Необходимо е програмата да съдържа мерки за насърчаване на интереса и участието на неправителствените организации и на общностите в процеса на опазване на нематериалното културно наследство.

Слаба страна на съществуващата система е отсъствието на мерки за опазване на елементи, нуждаещи се от неотложна помощ, което може да бъде преодоляно чрез програмата и определяне на функциите на националните и регионалните институции, които имат отношение към проблематиката.

От изключително значение е създаването на условия за предаване на знанията, което може да се осъществява с образователни програми в системата на образованието и/или неформално образование, което да се развива самостоятелно или като част от учебната програма под формата на свободно избираеми предмети. Това изисква поддържането на мрежата от читалища, които се възприемат като многофункционални културни институции за развитие на местната общност – носител на нематериални културни ценности и естествена среда за предаване на традицията.

Важно място в системата от мерки за опазване на нематериалното културно наследство е усъвършенстването на музейната мрежа и активирането на дейности, свързани с всички аспекти на защитата на нематериалното културно наследство, включително и в разработването на образователни програми.

Опазването на нематериалното културно наследство изисква специални мерки и за защита на носителите на съответните знания и умения с цел да се насърчи тяхното участие в процеса на предаване на нематериалните ценности.

В комплекса от мерки е необходимо да се предвиди създаването на специалисти в областта на управлението на нематериалното културно наследство, насърчаване на научните изследвания, процеса на цифровизация, разработване на проблематиката за правата на интелектуална собственост в тази област и популяризирането на нематериалните културни ценности чрез средствата за масова комуникация и интернет.

Международното сътрудничество в областта на защитата и популяризирането на нематериалното културно наследство е също една област, която следва да бъде застъпена с оглед на размяната на добри практики и осъществяването на мултинационални проекти.

Необходимо е да се отбележи, че бъдещата програма трябва да бъде обвързана с развитие на културния туризъм и на основата на нематериалното културно наследство.

Осъществяването на такава програма, ориентирана към използване на местния потенциал на нематериалното културно наследство за устойчиво развитие на регионите в Република България, изисква съответното финансиране както от републиканския бюджет, така и чрез възможностите на европейските фондове за регионално и социално развитие.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 4
СОЦИАЛИЗИРАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Постигането на тази оперативна цел по отношение на недвижимото културно наследство се осъществява чрез методите на интегрираната консервация, която включва различни мерки, целящи да увековечат културното наследство като част от съответната среда, сътворена от човека и природата, като използването и приспособяването на обектите на наследството са за нуждите на обществото. Преди всичко тази норма се реализира на устройствено ниво чрез решаване на проблемите на опазването на недвижимите културни ценности в контекста на урбанизационните процеси. Подходите следва да осигурят творческо отношение, което гарантира опазването на обектите на наследството, но същевременно ги обогатява със съвременни постижения. В този смисъл консервацията не може да бъде разглеждана самостоятелно, като самоцел а следва да бъде част от обща политика за устойчиво развитие на средата.

Музеите имат водеща роля при социализиране на движимото културно наследство, като този процес се осъществява в сътрудничество с държавните институции, общинските власти, научните и образователните институти, регистрираните вероизповедания, гражданското общество и бизнеса. Представянето на движимите културни ценности в постоянни и временни експозиции и Интернет пространството е една от формите за популяризиране на експонатите, съхранявани в музеите. Създаването на предпоставки за по-активна мобилност на музейните колекции и професионалистите ще допринесе за разкриване на потенциала на българските музеи и задълбочаване на диалога между културите.

Осъществяването на оперативната цел предполага съвкупност от мерки и дейности, които могат да бъдат представени по следния начин:

- повишаване информираността на обществото за културното наследство и проблемите на опазването му чрез различни форми на популяризиране;
- интегриране на темата за културното наследство в различните нива на образователната система;
- активно реализиране на видовете културно наследство в развитието на културните индустрии;
- социализиране на археологически и архитектурни културни ценности и разширяване на ролята на публично-частните партньорства и концесиите в този процес;
- активизиране на участието на професионалните общности за намиране на адекватни творчески решения на опазване и развитие – конкурсно начало;
- стимулиране на различни форми на музейна комуникация и социализиране на движимите културни ценности чрез използване на

съвременните технологии и осигуряване на условия за мобилност на колекции и професионалисти.

- създаване на тематични образователни модули, свързани с конкретната музейна среда на работа;
- разработване на нови концепции за постоянни и временни експозиции, увеличаване на разнообразието от тематични изложби и представянето им в специализирани страници и мрежи;
- мобилност на колекциите и професионалистите, развитие на музейни образователни и доброволчески програми.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ № 3 **СЪЗДАВАНЕ НА УСЛОВИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА** **КУЛТУРНИТЕ И ТВОРЧЕСКИТЕ ИНДУСТРИИ**

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 1 **ЦИФРОВИЗАЦИЯ НА КУЛТУРНОТО СЪДЪРЖАНИЕ КАТО** **ВЪЗМОЖНОСТ ЗА НЕГОВОТО СЪХРАНЕНИЕ, ОПАЗВАНЕ И** **РАЗПРОСТРАНЕНИЕ**

Република България трябва неотложно и в кратки срокове да изработи Национална програма за цифровизация на културното съдържание (библиотеки, музеи, архиви и др.), което е част от националното културно наследство. В тази връзка трябва да се отбележи, че само 2% от културните ценности в областта на културното наследство са достъпни за техните ползватели. Поради посочените обстоятелства изработването на Национална програма за цифровизация на културното съдържание е необходимост, която трябва да включва следните стъпки:

1. създаване на звено в Министерство на културата, което да започне създаването на регистър с всички цифровизирани до момента обекти и въвеждането на процедури за бъдещо попълване на регистъра;
2. определяне на Национален съвет от експерти, които да утвърдят общи за страната стандарти за цифровизация в съответствие с европейските стандартизационни указания;
3. утвърждаване на образователни програми за повишаване професионалните умения на работещите в сферата на музеите, библиотеките и архивите, насочени към приложението на съвременните технологии в процеса на цифровизация и опазване на културните обекти;
4. неизменна част от бъдещата Национална програма трябва да бъде План за прилагането ѝ, в който да са посочени конкретни финансови инструменти за нейното изпълнение и срокове.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 2
ИЗГРАЖДАНЕ НА ИНФРАСТРУКТУРА ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ И
ОСИГУРЯВАНЕ НА ДОСТЪП ДО КУЛТУРНО СЪДЪРЖАНИЕ КАТО
УСЛОВИЯ ЗА ВЪЗВРЪЩАЕМОСТ НА ВЛОЖЕНИТЕ УСИЛИЯ И
СРЕДСТВА

Една от най-важните цели в развитието на съвременната градска среда е изграждането на инфраструктура за разпространение и осигуряване на достъп до културно съдържание в контекста на значението на градовете за приобщаващия растеж и по-специално в борбата срещу социалната поляризация и бедността, в предотвратяването на социалната изолация и в решаването на проблемите, произтичащи от застаряването на населението. Освен приноса на големите градски центрове за намирането на нови решения за развитие на градската среда и оползотворяването им, се признава и ролята на малките и средните градове, чието въздействие е особено важно за регионалното развитие.

Съществуващата широка мрежа от културни институции у нас е с остарял сграден фонд и техническо оборудване, което води до необходимостта от модернизирани инфраструктурата за разпространение и осигуряване на достъп до културно съдържание като условия за възвръщаемост на вложените усилия и средства, включително чрез адаптация на подходящи сгради за кинозалони или тяхното цялостно изграждане.

Читалищата (3500 на брой) са част от културната инфраструктура, която е особено благодатна за разпространението и осигуряването на достъп до културно съдържание поради факта, че те са разположени в различни по големина населени места, във всяка точка на страната. Една от най-силните им страни е наличието на сграда с обособена (в повечето случаи) библиотека, сцена и салон за спектакли, репетиционни зали, кинозалон, учебни стаи, кабинети по изкуства, зали за конференции, обособени музейни пространства, големи фойета (също подходящи за разпространение и достъп до култура). Модернизацията на читалищата би ги превърнала в национална мрежа от съвременни мултифункционални центрове, предоставящи културни услуги в областта на образованието, сценичните изкуства, традиционната култура, достъпа до информация, разпространение на книги, театрални постановки, филми и други с конкретни културни, социални и икономически ефекти за местната общност, привлекателни и достъпни за всички слоеве на населението.

Този процес на обновяване на читалищния сграден фонд и техническото оборудване е вече започнал по места с помощта на държавата, в партньорство с местния бизнес и по оперативни програми на ЕС.

В препоръката на Европейската комисия от 21 октомври 2011 г. относно научноизследователската инициатива за съвместно планиране „Градската Европа – глобални предизвикателства за градовете, съвместни европейски решения“ (ОВ С 312, 25.10.2011: 1) държавите-членки се насърчават “да разработят обща програма за стратегически научни изследвания в областта на развитието на градовете, което (може би) предполага планирането на също

такава „Национална програма за стратегически научни изследвания за развитие на градовете”.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 3
ПОДКРЕПА НА ЕМБЛЕМАТИЧНИ ЗА ОТДЕЛНИТЕ РЕГИОНИ
ТРАДИЦИОННИ ЗАНАЯТИ
(НЕМАТЕРИАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО)
С ОГЛЕД НА ПРЕВРЪЩАНЕТО ИМ В МЕСТНИ ИНДУСТРИИ

Тази оперативна цел е свързана от една страна със защитата на нематериалното културно наследство, която включва дейности по неговото съхраняване, популяризиране и предаване на културни традиции. Тази част от културното наследство е недостатъчно разработена с оглед създаването както на разпознаваем и емблематичен образ на отделните региони в България, така и за превръщането на част от осъществяваните дейности в местни творчески индустрии.

На първо място е необходимо насърчаването на носителите на такива умения и знания да участват в попълването на националната система “Живи човешки съкровища – България” и да кандидатстват за държавно признание – за статут на национално съкровище. Попадането в Националната представителна листа на носителите на нематериални елементи е стъпало към включването в Представителната листа на ЮНЕСКО за нематериалното културно наследство на човечеството. Това световно и национално признание е признание и за съответния регион (област, община), за населеното място, където се поддържа съответната традиция, както и за самата държава. Актуалната към момента система предвижда и попълването на Регионални листи, които са също една неизползвана ниша в тази посока. Получилите такъв статут лица и обекти имат отговорността да поддържат своите умения и да предадат знанията си. Ключово разбиране тук е, че предаването на културната традиция трябва да се осъществява по неформален път, но да се насърчава създаването на школи, където майсторите да работят със своите последователи. Държавата чрез своите регионални структури и местните власти има задачата да популяризира това богатство и да влага ресурси, за да го защити и използва като основа за развитие на региона. Защитата на нематериалното културно наследство изключва неговата комерсиализация, но отчита значимостта му за развитието на културния туризъм. Създаването на местни индустрии в този контекст на популярност и значимост биха имали сериозен успех, който да повлияе на жизнения стандарт на населението.

Концентрации на такива културни и творчески индустрии могат да се очакват в местата, където има създадени училища по изкуствата и подготвени от тях специалисти за работа в местни индустрии, основани на традиционни и емблематични за определен регион занаяти.

Необходимо е да се планират средства за усъвършенстване на системата за защита на нематериалното наследство и на неговите носители. Паралелно с това би могло да се започне формирането на модел за създаване на местни

индустрии в контекста на този вид наследство. В тази връзка трябва да се потърсят възможности за неговото финансиране, като например, за насърчаване на предприемачеството чрез европейските фондове или създаване на програми за стартиране на малък бизнес при облекчени финансови параметри.

За постигането на тази цел е необходимо да се разработи Национална стратегия и/или програма за отключване на културния потенциал на регионите в България.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ № 4 **ПОДОБРЯВАНЕ НА СТАТУСА НА АРТИСТА ЧРЕЗ СЪЗДАВАНЕ НА УСЛОВИЯ ЗА ТВОРЧЕСКА МОБИЛНОСТ**

Мобилността на визуални, сценични и аудиовизуални произведения и на техните автори и/или изпълнители е един от основните приоритети на ЕС посочен и в Заключенията на Съвета и на представителите на правителствата на държавите-членки, заседаващи в рамките на Съвета, относно работния план за културата за периода 2011-2014 г. (ОВ С 325, 2.12.2010: 1). Транснационалната мобилност е определена като ключов фактор за създаването на европейско културно пространство на базата на споделени ценности и наследство и чрез развитие на културното многообразие. Необходимо е да се отбележи, че международната мобилност на артисти е важен елемент от системата на културната дипломация и развитието на международната културна политика на всяка страна. Много често обаче мобилността се разглежда само от гледна точка на международните аспекти и ефекти, без да се обръща достатъчно внимание и на вътрешната мобилност с оглед подобряване на достъпа в малките населени места до качествен и разнообразен културен продукт, удължаване на живота на културните продукти и развитието на нови аудитории и публики.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 1 **МОБИЛНОСТ НА ВИЗУАЛНИ, СЦЕНИЧНИ И АУДИОВИЗУАЛНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ И НА ТЕХНИТЕ АВТОРИ И/ИЛИ ИЗПЪЛНИТЕЛИ**

Националната културна политика трябва да подкрепя мобилността на артистите с оглед разширяването на обхвата на тяхната дейност, развитието на нови и специфични умения, запознаването с добри практики и нови идеи, намирането на нови публики и не на последно място създаването на партньорства и участие в мрежи. Разнообразни са и формите на мобилността – кратки или дългосрочни престои, творчески резиденции, турнета, участия в различни събития (научни форуми, фестивали, панаири), образователни модули (обучения, специализации, стажове) или реализиране на копродукции.

Насърчаването на мобилността на артисти, които са активните носители на културни ценности в областта на изкуствата, е от ключово значение в един

динамичен и глобализиран свят. Независимо от нейният вид – вътрешна или външна, мобилността подпомага промяната на отделната култура чрез свободното движение на идеи и представи, внасяйки разнообразие, алтернатива и конкуренция при осъществяването на творческа дейност както на национално, така и на международно равнище.

В тази връзка подобряването на социално-икономическия статус на артиста предполага както повече и по-добри възможности за договаряне на пазара на труда в резултат на постиганата мобилност и действителна конкуренция, така и справедливо данъчно и осигурително законодателство (преди всичко за някои творчески професии в областта на танцовото изкуство).

Мобилността на визуални, сценични и аудиовизуални произведения е пряко обвързана с мобилността на артистите. Тази мобилност изисква повече финансови средства, доколкото съществуват проблеми с транспортирането, различните регулации и лицензионни режими в отделните национални правни системи, необходимост от застраховки и държавни гаранции и не на последно място намиране на подходяща инфраструктура и условия, включително и такива, свързани с пътуването на помощен персонал.

Поради тези особености е необходимо да се познават както силните, така и слабите страни на мобилността. Така например мобилността на сценични произведения (представление, спектакъл или концерт) удължава живота им, подпомага тяхното възпроизводство и разпространение, но не може да възстанови изгубените навици за потребление в резултат на продължително неосигуряван достъп до сценична продукция. Обичайната (за момента) мобилност на външни (преди всичко столични) трупи и представления не може да изгради дори образа на определен регион (отвъд външно наложените представи за него), поради своята отдалеченост от живота на съответната регионална култура.

Мерките и дейностите за насърчаване на мобилността на визуални, сценични и аудиовизуални произведения и на техните автори и/или изпълнители могат да бъдат представени по следния начин:

- разработване на механизми и програми за финансова подкрепа на мобилността на артисти, които имат международни, национални и регионални измерения. Програмите и механизмите за подкрепа следва:
 - да се реализират на конкурсен принцип;
 - да имат ясни условия за участия и критерии за оценка;
 - да са достъпни до всички участници в културния сектор при равнопоставеност на всички области на изкуствата и културата;
 - да са регулярни и ритмично реализирани в кратки срокове и с олекотени административни процедури.
- създаване на информационна база данни на национално и регионално равнище, която да съдържа точна и полезна информация относно:
 - източници за финансиране на проекти за мобилност на европейско, национално и регионално равнище;

- информация за подходящи места за реализиране на културни продукти в страна и в чужбина. Когато тази цел е насочена към вътрешната мобилност, е необходимо да се направи картографиране на подходящата инфраструктура в страната;
 - информация за реализирани добри практики и осъществени проекти;
 - анализи и проучвания в областта на творческата мобилност.
- създаване на механизми за мониторинг и оценка на мобилността, както и събирането на качествена статистическа информация. Осъществяването на мониторинг ще позволи по-конкретно формулиране на приоритети и тенденции при развитието на програми и политики за подкрепа на мобилността.
 - хармонизация на българското законодателство и европейските практики в тази област с оглед премахването на пречки пред мобилността като визи, данъци, социални осигуровки;
 - поощряване на развитието на мобилността по екологично устойчив начин;
 - създаване на ясни и достъпни финансови механизми и програми за подкрепа на проекти за мобилност на визуални, сценични и аудиовизуални произведения;
 - създаване на подходящи условия и насърчаване на културните институти да приемат гостуващи артисти и трупи и да реализират мобилни визуални, сценични и аудиовизуални произведения;
 - създаване на информационна база данни за:
 - програми и механизми за финансова подкрепа на мобилността на европейско, национално и регионално равнище;
 - информация за наличие на подходяща инфраструктура;
 - списък/регистър на мобилни визуални, сценични и аудиовизуални произведения.
 - провеждане на информационни кампании за необходимостта от мобилност като начин за разнообразяване на културния живот;
 - провеждане на изложения на мобилни културни продукти, на които да се поканят чуждестранни мениджъри и продуценти;
 - инвестиране в допълнителна инфраструктура – субтитри, преводи, рекламни материали.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 2
ПОДКРЕПА, СТИМУЛИРАНЕ И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА
ВИЗУАЛНИТЕ ИЗКУСТВА В БЪЛГАРИЯ

Постигането на настоящата оперативна цел следва да се основава на политика, насочена към насърчаване на специализираното образование в областта на визуалните изкуства, формирането на ценностна система и

критерии за обективна оценка за съвременното състояние на сектора. Културният и икономическият аспект на визуалните изкуства в България са в тясна взаимовръзка и следва да бъдат разглеждани като едно цяло. Разкриването на творческия потенциал пред по-широка публика, с подкрепата на неправителствения сектор и бизнес партньори е предпоставка за социализиране на визуалните изкуства в България. Това е постижимо чрез насърчаване на творческия диалог, информираността на обществото и пазара на произведения на изкуството и на архитектурата. От съществено значение за перспективите и бъдещето на визуалните изкуства в България е отново да започне откупуването на произведения на изкуството за фондовете на българските музеи. Важно е задълбочаването и разширяването на международните контакти за популяризиране на българските творци извън България и осигуряване на по-добри условия за гостуване на стойностни чуждестранни автори чрез резидентни програми, участие в изложби, биеналета, конкурси, журита и други прояви. По-активната мобилност на българските и чуждестранни автори ще „послужи“ като ориентир за съпоставка между националния и чуждестранния пазар на визуалните изкуства, за формиране на адекватна представа за нови тенденции, стандарти, норми и ценности, както и за преоценка на ролята на националната идентичност в съвременния художествен живот.

Осъществяването на тази оперативната цел може да бъде представено чрез съвкупност от мерки и дейности, като:

- създаване на условия за откупуване на произведения на изкуството за фондовете на българските музеи и обновяване на техните постоянни и временни експозиции;
- насърчаване на творческия диалог, информираността на обществото и пазара на произведения на изкуството (създаване на база данни на съвременните визуални изкуства и интернет портал);
- осигуряване на условия за гостуване на стойностни автори от чужбина със свои прояви в България;
- подкрепа на проекти и популяризиране на български автори в областта на визуалните изкуства;
- насърчаване на творческия диалог, съвременните течения и авангардните търсения.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 3 **ОПТИМИЗАЦИЯ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ТРУДА** **В ОБЛАСТТА НА СЦЕНИЧНИТЕ ИЗКУСТВА**

Въвеждането на делегираните бюджети способства за постигането на гъвкава организация на труда в областта на сценичните изкуства. Тази адекватна реакция за нов тип финансиране на държавните културни институти в областта на сценичните изкуства отразява новата динамика в развитието на обществените отношения и предполага намаляване на щатните състави, но не и

на заетостта. В тази връзка изработването на Национална стратегия за развитие на сценичните изкуства е начин да се избегнат и/или преодолеят слабите страни при осъществяването на сценична дейност с оглед постигането на нейното оптимално състояние.

Въвеждането на делегираните бюджети създава предпоставки както за мобилност на автори, изпълнители и трупи (респ. качествен мениджмънт и конкуренция при предлагането на културно съдържание), така и за такава на сценични произведения, способни да изграждат позитивен образ на българската култура в рамките на националната държава и/или европейското културно пространство. Делегираните бюджети трябва да предоставят повече автономия на организациите в областта на сценичните изкуства при положение, че адекватно се отчитат разходните стандарти за нормалното осъществяване на тяхната дейност.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ № 5 **ПОДКРЕПА НА СТРАТЕГИЧЕСКИ ЗНАЧИМИ** **ИНИЦИАТИВИ**

Изборът на стратегически значими инициативи за Република България е израз на характера и насочеността на осъществяваната културна политика. В този смисъл нейната демократичност и вписаност в културното пространство на Европа е недвусмислено заявена с поетите ангажименти за защита на интелектуалната собственост в областта на културата чрез постоянно усъвършенстване на законовите и материалните условия, изработване на система за статистическо отчитане на резултатите от осъществяваните културни дейности, подкрепа на съвременните форми на художествено изразяване, които развиват отделните изкуства, насърчаване на четенето и продължаване на процеса на представяне и популяризиране на българската култура чрез участие в международно значими събития и инициативи.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 1 **ПОСТОЯННО УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ЗАКОНОВИТЕ И** **МАТЕРИАЛНИТЕ УСЛОВИЯ, ОСИГУРЯВАЩИ ЕФЕКТИВНА** **ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ**

Реализирането на тази цел изисква периодично и своевременно въвеждане в националното законодателство на европейските директиви, регламенти и други документи от областта на авторското право и сродните му права в качеството ни на държава-членка на ЕС. От важно значение е и осъвременяването на националното авторскоправно законодателство за създаване на условия за легално използване на защитени произведения в дигитална среда, както и затвърждаване на активната позиция и участие на представители на Министерство на културата в преговорния процес между представителите на правоимащите и ползвателите на защитено съдържание във

всички области на авторското право и сродните му права за постигане на взаимноизгодни условия при законното използване на защитени произведения. Необходимо е да продължи осъществявания от страна на Министерство на културата стриктен законов контрол върху дейността на дружествата за колективно управление на авторски и сродни права с цел подобряване прозрачността и отчетността им както пред своите членове, така и пред ползвателите и широката общественост, а също и подобряване на административния контрол по правоприлагането в областта на авторското право и сродните му права. В тази връзка трябва да се оптимизира броя на проверките, съчетано с увеличаване на административния капацитет на Министерство на културата с компетенции в областта на борбата срещу интелектуалното пиратство.

Постигането на посочената цел налага и предприемане на редица мерки, насочени към ревитализация и издигане статута на Съвета за защита на интелектуалната собственост чрез създаване на позицията „съветник по интелектуалната собственост” в Министерски съвет; организиране на ежегодно провеждани от страна на Министерство на културата масови образователни и информационни кампании с помощта на електронните и печатни медии за разясняване на особеностите за използване на защитени произведения във всички области на културния и обществен живот и за вредите, които интелектуалното пиратство нанася на обществото. Необходимо е също така подобряване на взаимодействието и увеличаване на съвместните инициативи между Световната организация по интелектуална собственост и Съвета на Европа и страната ни с цел повишаване информираността по въпросите на авторските права и сродните му права на представителите на творческите индустрии и техните сдружения, дружествата за колективно управление на права, творчески съюзи и индивидуални творци, както и на различните видове ползватели на защитени произведения. В тази връзка препоръчително е разработването на Национална стратегия за развитие на творческите индустрии в България, която да създаде законовите и материалните условия за приоритетното развитие на тези индустрии като двигател на икономическото развитие на страната през XXI век и приемането ѝ за изпълнение от Министерски съвет. Правното регламентиране в Закона за радио и телевизия на годишна квота за излъчване на български произведения и продукции от страна на Българско национално радио и Българска национална телевизия е друга възможност за усъвършенстване, която заедно с определянето на размера на дължимите възнаграждения от двете институции, значително биха подобрили защитата на интелектуалната собственост в България.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 2
ИЗРАБОТВАНЕ НА СИСТЕМА ЗА СТАТИСТИЧЕСКО ОТЧИТАНЕ НА ПОСТИГНАТИТЕ РЕЗУЛТАТИ В ОБЛАСТТА НА КУЛТУРАТА

Подобряването на съществуващата статистическа рамка в областта на културата чрез по-оптимална организация на културните индикатори и

включването на нови, съобразно съвременните социално-икономически и технологични тенденции, ще доведе до правилно разбиране и формулиране на културните политики. Такава беше основната задача, с която в Министерството на културата (МК) беше създадена работна група с представители от Националния статистически институт, академичната общност и експерти от МК. В процеса на своята работа тази работна група трябва да мине през следните етапи:

1. разглеждане и оценка на сега съществуващите индикатори за култура в националната статистическа рамка;
2. проучване на българските изследвания по отношение на културната статистика;
3. проучване на международните стандарти в областта на културната статистика (ЮНЕСКО и ЕВРОСТАТ);
4. съгласуване с други работни групи и експерти на актуалните национални културни приоритети;
5. изработване на предложение за оптимизиране на националната статистическа рамка в частта за култура;
6. консултиране на предложението от т. (5) с широк кръг заинтересовани – работни срещи, Интернет консултации и др.

От изключителна важност е изследователите, от една страна, и експертите и хората, които взимат политическите решения в държавната администрация – от друга, да работят заедно и в непрекъснат контакт в процеса на разработването на индикаторите.

В процеса на работа трябва да има яснота за всички относно:

- какво означават културните индикатори (количествени и качествени);
- връзката между данни, индикатори, анализ и оценяване;
- за какво служат културните индикатори;
- как културните институти използват индикаторите в своята работа;
- как се разработват индикатори;
- примери за културни индикатори.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 3 **РАЗВИТИЕ НА СЪВРЕМЕННИ ФОРМИ НА** **ХУДОЖЕСТВЕНО/КУЛТУРНО ИЗРАЗЯВАНЕ**

Необходимостта от развитие на отделните изкуства предполага непрекъснатото създаване на съвременни форми на художествено изразяване, чиято иновативност по отношение на съществуващите културни постижения променя и развива отделната култура. Развитие на тези иновативни и/или експериментални форми на художествено изразяване, премахва или намалява опасността изкуството да остане сковано в рамките на съществуващите парадигми, което затруднява процеса на културна промяна. Създаването на съвременни форми на художествено изразяване, повечето от които са

неконвенционални, некомерсиални и рискови инициативи, изискват отделянето на целеви средства за тяхното осъществяване, чиято дългосрочна възвръщаемост е инвестиция в бъдещето на културата.

Осъществяването на тази оперативна цел предполага:

- създаване на програми и механизми за финансова подкрепа на проекти за съвременни форми на художествено изразяване, които са с постоянно (непрекъснато) действие в средносрочен времеви хоризонт;
- осигуряване на равен достъп до финансовите ресурси на всички участници, чрез финансиране на проектен принцип;
- насърчаване на участието с иновативни/експериментални проекти както на неконвенционални художествени формации, така и на културни институти и частни културни организации;
- създаване на база данни с добри иновативни практики и осъществяване на оценка на програмите за финансова подкрепа.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 4
НАСЪРЧАВАНЕ НА ЧЕТЕНЕТО КАТО ПРОЦЕС,
КОЙТО УСЪВЪРШЕНСТВА ТВОРЧЕСКИТЕ И АНАЛИТИЧНИТЕ
СПОСОБНОСТИ НА ИНДИВИДА

Четенето е централна категория за (въз)производство на културно съдържание, включително при използването на информационни и комуникационни технологии. Поради тази особеност четенето е в основата на всяка пирамида – било тя на ученето или на знанието и дори на можеенето, които са основани на четенето – инструмент, доказал с хилядолетната си практика своята ефективност. То стои и в основата на инициативата „Учене през целия живот” т.е. – не е възможно да мислим личността на отделния индивид, без той да е овладял и пълноценно да използва „четенето с разбиране“. В тази връзка могат да се предложат следните аргументи:

- Десетгодишните изследвания ПИЗА в целия свят категорично доказват необходимостта да се премине от „знаем да четем“ към „четем, за да знаем“.
- Пренебрегването на горната констатация довежда до крайно незадоволителните резултати на България в ситуацията на световен стремеж към изграждане на общество на знанието.
- Високотехнологичното бъдеще налага преосмисляне ролята на четенето и приемане на разбирането, че то е основен инструмент за живеене в него.
- Капацитетът на библиотечната мрежа – институционален и организационен, е гаранция за използването и не само като център на ученето през целия живот, но и като основно звено на електронното правителство.

Осъществяването на тази оперативна цел изисква използването на следните инструменти:

- активно участие в инициирането, разработването и прилагането на Национална програма за насърчаване на четенето;
- пълноценна подкрепа за разбирането, че библиотеката трябва да се превърне в същински притегателен център на местната общност.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 5 **УЧАСТИЕ В ЗНАЧИМИ МЕЖДУНАРОДНИ СЪБИТИЯ И** **ИНИЦИАТИВИ**

Налице е стремеж към участие в повече международно значими инициативи и събития. Като член на ЕС, Република България участва в програмата „Европейска столица на културата”. Предстои български град да получи тази титла и да осъществи богата и разнообразна програма през 2019 г. Традиционно е участието ни в Дните на европейското наследство, които се организират ежегодно съвместно от Съвета на Европа и ЕС. Български творци вече са част от програмите на международните фестивали в областта на сценичните изкуства – театър, опера, балет, музика, фолклор, както и в събития на изобразителните изкуства – сборни изложби, пленери, биеналета, салони на изкуствата и др. През последните години все повече нови български филми печелят престижни награди на международни филмови фестивали и тази тенденция следва да продължи. Българското писано слово трябва да бъде все по-популярно сред чуждестранните ни партньори, посредством създаването на специални програми за насърчаване на превода на българска литература, както и активно участие в международни панаири на книгата и писателски срещи. От значение е и участието в съвместни прояви на регионално ниво – Културните коридори в ЮИЕ, събития в рамките на Съвета на министрите на културата от ЮИЕ, в Процеса „Любляна – продължение на Регионалната програма за културно и природно наследство в ЮИЕ (съвместна програма на Съвета на Европа и ЕС) и др.

Конкретните международно значими събития и инициативи могат да бъдат представени по следния начин:

- Европейска столица на културата (Български град ще бъде домакин на тази програма през 2019 г.).
- Дни на европейското наследство – организират се ежегодно в края на м. септември съвместно от Съвета на Европа и ЕС.
- Участие на български обекти в инициативата „Знак за европейско наследство” на ЕС.
- Международни фестивали в областта на сценичните изкуства – театър, опера, балет, музика, фолклор.
- Международни прояви в областта на изобразителните изкуства – сборни изложби, пленери, биеналета, салони на изкуството и др.

- Международни филмови фестивали – Берлин, Кан, Венеция и др.; фестивали на европейското кино, организирани съвместно от държавите-членки на ЕС и представяни в трети страни.
- Международни панаири на книгата и писателски срещи.
- Международни панаири и изложби на художествените занаяти.
- Участие в съвместни прояви на регионално ниво – Културните коридори в ЮИЕ, събития в рамките на Съвета на министрите на културата от ЮИЕ, в Процеса „Любляна – продължение на Регионалната програма за културно и природно наследство в ЮИЕ (съвместна програма на Съвета на Европа и ЕС) и др.
- Участие в съвместни прояви по линия на Централно-европейската инициатива (ЦЕИ).
- Участие във Венецианското биенале.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ № 6 **ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТТА НА ИЗКУСТВОТА И** **КУЛТУРАТА: КАЧЕСТВО И МОТИВАЦИЯ**

Образованието е основата на “триъгълника на знанието”, който, освен обучението, включва и научните изследвания и иновации, призвани чрез своето комплексно действие да подобрят “капацитета за иновации на Европа и развитието на творчески и основани на знанието икономика и общество” (ОВ С 302, 26.11.2009: 3). Отнесени към културата, тези ориентири на бъдещето предполагат качествено образование и мотивация за работа на преподавателския състав в областта на изкуствата и културата, чиито краен резултат е подобряването на визуалната, театралната, музикалната и танцовата култури. Тяхното значение както за потреблението на културни ценности, така и за създаването на нови и/или алтернативни форми с оглед на развитието на изкуствата, е причина да се отделя особено внимание на тази проблематика в политиките за култура на съвременните общества. Неизменна част от тази тенденция е включването на образователни модули по културно наследство и мениджмънт на културата в различни като насоченост, степен и обхват образователни институции и програми, които подпомагат коментираните процеси в областта на културата.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 1 **КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ В СИСТЕМАТА НА СРЕДНИТЕ** **УЧИЛИЩА ПО ИЗКУСТВОТА И ПО КУЛТУРАТА**

Качественото образование е немислимо без подобряване и осъвременяване на сградния фонд на училищата, материалната база, техническото обезпечаване. Значим елемент от качественото образование е нивото на експертния капацитет, педагогическите качества и ефективността на преподавателския състав. В момента при въвеждането на делегираните

бюджети във финансирането на училищата водещо начало има количественият показател – броят на учениците. Все повече място следва да получи качественият показател – качество на предоставеното образование, резултати, степен на удовлетвореност на ученици и родители.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 2
**ПРИЛАГАНЕ НА ИНОВАТИВНИ МЕТОДИ И ПРОГРАМИ ЗА
ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА НА СПЕЦИАЛИСТИ СЪС СРЕДНО
ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТТА НА СЦЕНИЧНИТЕ ИЗКУСТВА В
СЪОТВЕТСТВИЕ С ПОТРЕБНОСТИТЕ НА КУЛТУРНИТЕ
ИНСТИТУТИ**

Нуждите на културните институти и на днешния ден в сферата на всички изкуства водят до необходимостта от създаване на нови учебни планове и учебни програми за професионална подготовка. Важен елемент е практическото обучение на учащите, свързано с усвояване на всички новости в професията, както и осигуряване на стаж в реалната професионална среда на културни институти и организации. Необходимо е обучение, ориентирано към нуждите на културните институти и културните индустрии.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 3
**НАСЪРЧАВАНЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНО-ТВОРЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ И
МЛАДИТЕ ДАРОВАНИЯ В СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА
ПО ИЗКУСТВАТА И ПО КУЛТУРАТА**

Младите творци редовно се насърчават чрез стипендии и еднократно финансово подпомагане за участие в майсторски класове, пленери и лагери. Тази дейност, основана на Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби и Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби, дава своите добри резултати през изминалите години. Ежегодно около 150 талантиливи ученици са стипендианти и получават нови възможности за творческото си развитие. Необходимо е създаването на програми за подпомагане на художествено-творческата дейност на училищата, тъй като тези дейности не са обезпечени в рамките на делегирания бюджет и изпитват значителни затруднения.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 4
**КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИ
В ОБЛАСТТА НА КУЛТУРАТА**

Осигуряването на възможности за кариерно израстване на преподавателите в областта на културата е израз на загриженост за качеството на образованието. По този начин се създават условия за привличане и задържане на качествен преподавателски състав, доколкото се променя социално-икономическия статус на преподавателите (респ. на артистите) и

общественото им признание в резултат на кариерно развитие. Обвързването на различните позиции, които заемат в този процес с допълнителни финансови стимули, както и създаването на преференции при равни други условия, когато кандидатстват за преподавателско място във висшите училища по изкуствата и културата, е друга възможност да се гарантира тяхното кариерно развитие.

ОПЕРАТИВНА ЦЕЛ № 5
ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ
НА МЛАДИ АРТИСТИ В ОБЛАСТТА НА КУЛТУРАТА

Проучването на местата за професионална реализация на младите артисти с оглед на създаването на по-добри и повече работни места е подкрепа за творчеството и иновациите в областта на културата, които са основните двигатели на интелигентния растеж, мислен като един от факторите за изход от икономическата криза с оглед превръщането на съвременните общества и икономики в общества и икономики на знанието. Обособяването на програми за професионална реализация и кариерно развитие в областта на културата, съвместно с МОНМ и във връзка с водещата инициатива на ЕС “Програма за нови умения и работни места”, е една от възможностите за постигането на тази оперативна цел.

НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМИ И ФИНАНСОВИ ИНСТРУМЕНТИ

Дейностите, заложи в стратегията могат да се финансират чрез:

- **Държавен бюджет** – разпределян чрез програми от МК и НФК, чрез програми на други министерства и запълване на нишата култура в тях –МТСП, МОНМ, МИЕТ, МРРБ, МВнР;
- **Общински бюджет** – чрез създаването на общинска Програма „Култура” или предвидените в ЗЗРК и ЗКН общински фондове „Култура”;
- **Оперативни програми** от структурните и кохезионния фондове на ЕС и Програмата за развитие на селските региони;
- **Други източници, упоменати в ЗЗРК** – приходи от глоби и наказателни постановления, авторски права и пр.;
- Разработени **алтернативни източници** на финансиране – арт лотария, инвестиционни фондове и др.;
- **Средства, набрани от дарения и спонсорство** – Закон за меценатството, средства от бизнеса;
- **Средства от чуждестранни частни фондации и донори** в България (Америка за България);
- **Европейски програми** – Култура, Медия, Европа за гражданите, Седма рамкова програма, Младежта в действие, програми за продължаващо обучение и мобилност и др.;
- **Регионални европейски инициативи** – Дунавска стратегия, Черноморски регион и др.;
- **Финансов механизъм** на европейското икономическо пространство и норвежкия финансов механизъм 2009-2014;
- програми на **ЮНЕСКО**.

Средствата от държавния бюджет могат да се разпределят на базата на разработени тригодишни програми и при прилагане на принципа на субсидиране на конкурсен принцип, доколкото е възможно. Най-добрият подход е разпределянето на средствата (или поне средствата за проекти) да се осъществява от организация от типа „на една ръка разстояние” като Национален фонд „Култура”, НДФ „13 века България”, общински фондове „Култура”.

Необходими условия към програмите за подкрепа:

- да предоставят подкрепа на проектен принцип;
- да осигуряват равнопоставеност на всички участващи в сектора;
- да имат ясни правила и критерии за финансиране;
- да имат ясни и конкретни приоритети, да изпълняват целите, заложи в Стратегията;
- да осигуряват подкрепа на качествени културни продукти;
- да стимулират устойчивото развитие на сектора;
- да се осигурят механизми за наблюдение на ефектите от програмите;
- да са подкрепени със солидно количество статистическа информация и предварително разработени анализи и проучвания на сектора.

НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМИ

- **Програма за развитие на сценичните изкуства:**
 - проекти за създаване на качествени културни продукти в областта на съвременните изкуства;
 - проекти за подкрепа на разпространението (включително и вътрешна мобилност) и маркетинг (работа с публиките) на културни продукти;
 - средства за дебютни проекти в областта на съвременните изкуства;
 - подкрепа за развитието на инфраструктура в областта на съвременните изкуства;
 - създаване на условия за развитие на професионалните качества на артистите;
 - подкрепа за фестивали;
 - подкрепа за научноизследователска работа;
 - подкрепа за издаването на критическа литература в областта на изкуствата.

- **Програма за развитие на визуалните изкуства;**

- **Програма за опазване, управление и социализиране на Културното наследство – материално (движимо и недвижимо) и нематериално:**
 - проекти за проучване на културното наследство (научни изследвания, археологически проучвания, експериментални изследвания и др.);
 - проекти за консервация и реставрация на културни ценности;
 - проекти за социализация на недвижими културни ценности;
 - проекти за маркетинг и популяризиране на културното наследство;
 - проекти за развитие на музеите и музейната мрежа (инфраструктура);
 - проекти за повишаване на капацитета на работещите в областта на опазването и управлението на културното наследство (специалисти в областта на консервацията и реставрацията, археологията, етнологията, музеологията и др.);
 - проекти за образователни инициативи в музеите;
 - мерки за привличане на гражданското общество и доброволчески организации към проблемите за опазването и развитието на културното наследство;
 - проекти за цифровизация;
 - стимулиране на мобилността на движими културни ценности в страната и чужбина.

- **Програма за развитие на любителското (непрофесионално) изкуство:**
 - модернизиране на читалищата и превръщането им в съвременни културни центрове;
 - подкрепа за фестивали и събития за непрофесионална изява.

- **Програма за отключване на културния потенциал на регионите в България**

- **Програма за развитие на образованието в областта на културата (съвместно с МОНМ):**
 - повишаване на качеството на образование в училищата по изкуства и училищата по култура;
 - стимулиране на деца с изявени дарби;
 - стимулиране развитието на художествено-творческите и извънкласни дейности в училищата по изкуства и училищата по култура;
 - проекти и мерки за увеличаване на броя часове по култура и изкуство в учебните планове на общообразователните училища и извънкласни дейности за всички деца;
 - повишаване на качеството на образование във Висшите училища;
 - инвестиране в повишаване на квалификацията на преподаватели в областта на изкуствата и културата.

- **Програма за развитие на библиотеките и четенето:**
 - мерки за закупуване на книги и абонаменти за библиотеките;
 - модернизирание на библиотеките, въвеждане на автоматизирани системи и компютри;
 - съорганизиране на фестивали и панаири на книгата;
 - подкрепа на издаването на некомерсиална литература;
 - подкрепа за превод на българска художествена литература.

- **Програма за развитие на културните и творческите индустрии**

- **Програма за международно сътрудничество и мобилност (Тази програма може да е съвместна с МВнР и ДКИ)**
 - подкрепа за мобилност на творци и културни продукти;
 - подкрепа за участие в мрежи и организации;
 - подкрепа за участие в значими международни инициативи и събития;
 - културна дипломация;
 - разнообразяване и разширяване на дейността на БКИ;
 - осигуряване на достъп до българска култура на българската диаспора.

- **Програма за развитието на киното:**
 - подкрепа за създаване на анимационни, игрални и документални филми (пълнометражни и късометражни);
 - подкрепа на дебютни проекти;
 - подкрепа за разпространение на филми в страната;
 - подкрепа за развитие на инфраструктура;
 - фестивали.

АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА СЕКТОРИТЕ В КУЛТУРАТА SWOT АНАЛИЗ

SWOT-анализът като вид ситуационен анализ трябва да представи актуалното състояние на културата, очертавайки както нейните силни и слаби страни, така и възможностите и заплахите, които могат да се очакват от външната среда. Възможностите и заплахите от този анализ „препращат” направените констатации към следващия анализ на политическите, икономическите, социалните и технологичните фактори, които определят характеристиката на външната среда.

ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • Традиции в организирането на арт-фестивали, биеналета, триеналета, пленери, симпозиуми и изложби на различна тематика; • Наличие на множество сдружения на творци от различни области на изкуството; • Качествено професионално образование в сферата на визуалните изкуства още от средния курс; • Множество стойностни самостоятелни и колективни изложби в България и чужбина; • Повишен професионален и обществен интерес и активна дейност в областта на архитектурното творчество. 	<ul style="list-style-type: none"> • Недостиг на финансиране за подпомагане на инициативи в областта на визуалните изкуства; • Поради липса на средства за откупки в музеите единствената възможност, чрез която попълват фондовете си с творби на съвременни автори, е чрез дарения; • Ограничено количество литература, която е посветена на съвременното българско изкуство; • Концентриране на художествени прояви в столицата и поголемите градове – вследствие на това хората от по-малките населени места имат ограничен достъп до тези мероприятия; • Липса на информация за потребностите на пазара (нашия и чуждия) за произведения на изкуството; • В България липсват целенасочени усилия за представянето на чужди автори – извън съвместните изложби; • Неглижирано е конкурсното начало при създаване на обществено значими архитектурни обекти и произведения на синтеза на монументалните изкуства с архитектурата.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • Изграждане на нови музейни комплекси и развитие на новосъздадените музеи; • Стимулиране представянето на изкуството в нетрадиционни пространства; • Създаване на отделна програма за финансиране на проекти в областта на визуалните изкуства; • Развиване на националния пазар на произведения на изкуството, участие в световния пазар; • Популяризиране на българските визуални изкуства, разпространение на издания и информация; • Сътрудничество с МОНМН за развитие на политиката в областта на образованието в сферата на изкуствата; • Изграждане на виртуална библиотека за българско изкуство; • Проучване на потребностите на пазара на произведения на изкуството у нас и чужбина; • Обособяване на пространства, където чрез дълготрайни контакти да се реализират чужди автори; • Кампании за насърчаване на инвестициите на бизнеса в произведения и проекти в областта на визуалните изкуства; 	<ul style="list-style-type: none"> • Обществена липса на интерес към визуалните изкуства; • Липса на дългосрочно планиране и финансиране на утвърдени и нови прояви в областта на визуалните изкуства /Националното участие във Венецианското биенале от години е епизодично/; • Икономически фактори, които насочват ресурси в други сфери; • Липса на информация на едно място за всички прояви в сферата на визуалните изкуства. • Принизяване значимостта на архитектурното изкуство в контекста на социалната му роля.

<ul style="list-style-type: none">• Специални мерки за изграждане на подготвени музейни специалисти по всички изкуства;• Усъвършенстване на Закона за обществените поръчки във връзка с осигуряване на конкурсно начало в архитектурата и монументалните произведения в публични пространства в урбанизирани и извънселищни територии;• Гарантиране на авторското изпълнение на монументалните произведения.	
--	--

СЦЕНИЧНИ ИЗКУСТВА

В Република България съществува добре развита институционална инфраструктура на сценичните изкуства, която включва 54 държавни културни институти, 57 общински културни институти и над 150 частни културни организации.

В областта на театъра от тях действат 39 държавни театри, 11 общински театри и колебаещо се число /но винаги над 100/ частни театрални формации. Според художествения си профил държавните театри са драматични, драматично-куклени и куклени. Според щатната си структура са „репертоарни” – с пълен щат, и „театрални продуциращи центрове” – в тях на щат са само административните и технически служби, а творческите екипи се наемат по договори за поръчка за всеки отделен проект и открити сцени.

В областта на музиката и танца съществуват 15 държавни културни институти, 1 общинска опера, 4 общински филхармонии, 7 камерни оркестрови ансамбли, около 24 духови оркестри и 20 фолклорни ансамбли, общински хорови формации. Държавните културни институти по художествен профил са институти с широк кръг художествени реализации в различни жанрове в областта на музикалната и танцова култури - музикално-сценично изкуство (опера, оперета, мюзикъл, други малки форми на музикално-сценично изкуство), балет и съвременни форми на танцово изкуство, симфонично изкуство, кантатно-ораториално и хорово изкуство, камерна музика, музикален и танцов фолклор. Дейността на частните музикални формации има спорадичен характер, независимо от мобилността им при организирането и реализацията на техните инициативи. Те са обусловени от възможностите, с които разполагат в намирането на възможности за изява.

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • Добре изградена и развита институционална инфраструктура на сценичните изкуства с високо специализирани, творчески, технически и административни кадри; • Държавните културни институти в областта на сценичните изкуства притежават големи като площ и обеми сгради, което е възможност за генериране на допълнителен доход за сценична дейност в резултат на нейното оптимално използване; • В държавния сектор на сценичните изкуства към момента работят на трудови договори за неопределено време около 3977 души – общо творчески, административни и технически кадри, за които държавният бюджет отпуска средства по делегирани бюджети, свързани с единни разходни стандарти „продаден билет”; • Държавните сценични институти са най-печелившите културни институти. Те носят около 30% от приходите, които Министерството на културата реализира чрез своите подразделения; • Образователните програми за детска и младежка аудитория на сценичните изкуства способстват не само за издигане на културното равнище и възпитание на подрастващите, но и за създаването на нова духовна среда; • Вложените във фестивали бюджетни средства се мултиплицират многократно – държавните сценични институти привличат финансов ресурс. 	<ul style="list-style-type: none"> • Културните институти и частните културни организации в областта на сценичните изкуства не функционират като действителна „мрежа”. В момента не съществуват разписани принципи и правила, както и трайно установени добри практики за взаимодействие между отделните структури в държавния и неправителствения сектори; • Режимните разходи са прекомерно високи, сградите се нуждаят от скъпи ремонти, в контекста на скоростното им европейско лицензиране голяма част от тях няма да покрият изискванията и няма да могат да приемат гостуващи трупи; • По отношение на човешкия потенциал състоянието е различно в различните региони в зависимост от състоянието на творческия и технически потенциал. Съществува лоша практика на свръхдоминиране на столичните и театрите от три големи провинциални града; • С въвеждането на системата на делегираните бюджети в държавните културни институти няма информация за устойчиви резултати от въвеждането им в цялата мрежа; • Недостатъчно използвани са възможностите за финансиране на качествени и разнообразни програми за детска и младежка аудитория с помощта на национални и европейски фондове и програми; • Като цяло фестивалите нямат особена ефективност в ролята си на пазар, т.е. на борса за „търговия” и „обмен” на театрална продукция.

Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • Правна уредба за функционирането на сценичните институти като действителна „мрежа“; • Актуализиране на плановете за по-ефективно, дългосрочно, поетапно и приоритетно обновяване и поддържане на сградната и техническата инфраструктури. Внедряване на съвременни технологии и оборудване в сградите на сценичните институти; • Устойчиво прилагане на системата на „делегираните бюджети“ и преминаване към проектно-програмно субсидиране на дейността на държавните сценични институти; • Необходимост да се подкрепят целево успешните практики за разпространение на театрална продукция, както и да се остойностяват с адекватна тежест показателите от статистиката – брой представления на един спектакъл, брой зрители, приходи и т.н., като се прилагат индикатори и за оценка на художествената стойност на продуктите; • Сценичната продукция за детска и младежка аудитория да бъде изведена като приоритет и да има по-голям относителен дял в субсидията за проекти, като се финансират сценични организации и форми на изразяване, които последователно и доказано ефективно работят за създаването и развитието на публики, в сътрудничество по линия на Националната стратегия за младежта 2010-2020 г. на МОМН; • Преосмисляне на статутите, критериите за селекция и подбора на контрагентите от другите страни, за да се увеличи ролята им като стимулатор за международната презентация на българския театър. Подобряване на условията за творческа мобилност. 	<ul style="list-style-type: none"> • Отсъствието на художествена оценка на сценичната инфраструктура, както и установените практики, навици и стереотипи, могат да се превърнат в пречка за промяна на модела и темпоритъма на взаимодействие, запазвайки статуквото, което е доказано неефективно/неадекватно с оглед съвременните изисквания и реалности; • Прекаленото отлагане на ремонти и обновяването на сценичната механизация и техника могат да превърнат голяма част от тази инфраструктура в неизползваема; • Недостигът на добре подготвени мениджъри и финансови специалисти може да забави или дори да отмени налагането на програмно-проектното субсидиране на сценичните институти. Налице е комерсиализация на изкуствата, особено силна и видима през последните години. Комерсиално ориентираното изкуство не създава културни постижения, както и не се занимава с рискови творчески иновации; • Принципът на „делегираните бюджети“ може да предизвика свръхкомерсиализация на сценичните изкуства, подчиняване на всичките им ценности на пазарния фундаментализъм, което е в дълбоко противоречие с мисията на публично субсидирания сценичен продукт. Осъществяването на този принцип би могло да създаде неравнопоставеност и напрежение между столичните сценични институти и тези извън столицата; • Неконтролираният пазар на спектакли за детска и младежка аудитория създава нискокачествена продукция и меркантилни практики, които започват да доминират над важните възпитателни, естетически и етични задачи на този вид театър; • Фестивалите могат останат регионални, да минимализират художествените си и социални цели, дори и най-мощните от тях да не успеят да се включат в класацията и мрежата на най-авторитетните европейски фестивали.

ЧЕТЕНЕ, КНИГИ И БИБЛИОТЕКИ

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • Съществуваща разширена национална библиотечна мрежа; • Активно действащи гилдийни организации; • Европейски и световни политики – ”Библиотеката на дневен ред”. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ниска мотивация и недостатъчна подготовка на персонала; • Постоянен недостиг на средства и неритмичност при осигуряването им; • Дигитализацията на съдържанието е в начален етап.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • Разработване на нови форми за насърчаване на четенето; • Разширяващо се участие в Европейски проекти и партньорски програми; • Организация и участие в инициативите “Учене през целия живот”. 	<ul style="list-style-type: none"> • Световната финансова криза; • Екстензивното развитие на развлекателните индустрии; • Относително високата средна възраст.

КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Дейностите по опазване на културното наследство реализират националната политика в една сфера, която е приоритетна и за Европейския съюз. Тази политика е част от глобалната доктрина за устойчиво развитие, която се основава на трите основни принципа – икономическо развитие, социално равновесие и опазване на околната среда, в т.ч. и културното наследство. Необходимо е качествено развитие на националната система на опазване на културното наследство, насочено към разгръщане на културната инфраструктура и ресурсите, което да доведе до повишаване на потреблението на културни ценности, услуги и продукти и да повлияе положително на жизнения стандарт на населението.

С приетата през 2003 година Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство за първи път в света бе поставен сериозен акцент върху перспективата да бъдат съхранявани не само материални културни паметници, а и човекът-носител на традиционни знания и умения, въз основа от практикуването на които се раждат културни феномени. Този международен документ изразява идеята, че културните явления, които нямат материален характер са силно застрашени от изчезване поради съвременните процеси на глобализация, което поражда необходимостта от създаването на специални условия за предаването на тези традиционни знания и умения на следващите поколения. Още преди ратифицирането на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство (2006 г.) и след това от страна на държавата бяха предприети поредица от мерки в тази област с ясното съзнание за ролята на нематериалното културно наследство за националната идентичност, межкултурния диалог и устойчивото развитие, което дава възможности за преосмисляне на националната и регионална културна политика.

С приетите изменения в Закона за културното наследство се обезпечиха поредица от действия по отношение на териториално-устройствената защита на недвижимите културни ценности, като вниманието се акцентира върху контрола на процесите по консервацията, реставрацията и концесионирането им, както и върху контрола за спазване изискванията на издадените въз основа на него актове за извършване на теренни и подводни археологически проучвания. Особено важно е да се повиши ролята на областните и общинските администрации при опазването на недвижимите културни ценности чрез усъвършенстване на плановете инструменти: плановете за опазване и управление, специфични плановете за опазване и др. Същевременно е необходимо усъвършенстване на управлението на недвижимите културни ценности на местно ниво, в съответствие с европейските модели на управление, чрез създаване на специализирани служби на общинската администрация.

Широкият хронологически, културно-исторически и художествен диапазон на ценностите, които принадлежат към българското движимо културно наследство определят позициите и приноса му в дефинирането и утвърждаването на националната идентичност и мястото ѝ в европейското и световното културно пространство. Музеят е “автопортрет” на времето и обществото, в което функционира, изграждайки новата им ценностна система. През т.нар. „период на преход” музеите, опазването и социализирането на културното наследство в значителна степен останаха встрани не само от обществените промени в България, но и от съвременните тенденции в европейски и световен мащаб. Изоставането безусловно водеше до криза и причините за нея едва ли могат да се изчерпат единствено с промените в инфраструктурата на сектора, моделите на финансиране или с непромененото до 2009 г. законодателство. Всичко това лиши музеите от ясна визия за мисията им във взаимодействието движимо културно наследство – общество.

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • Идентифицирани са около 40 хиляди недвижими и над 6 милиона движими културни ценности; • Осигурени са законови възможности политиката за опазване и управление на културното наследство да се осъществява в сътрудничество с общинските и областните власти, както и за съвместното определяне на културни ценности с потенциал за развитие на културен туризъм; • Усъвършенствана е системата за опазване на културното наследство чрез изменения в нормативните актове и реализирана структурна реформа – оптимизиран е щатът и са разделени компетенциите на експертни, разрешителни и контролни функции в различни структурни звена на системата; • Приета е Концепция за водещи столични музеи, стартира етапното усъвършенстване на музеите в София; • Частична деконцентрация на дейностите по контрола върху опазването на културните ценности с назначаването на регионални инспектори към Главна дирекция „Инспекторат за опазване на културното наследство” в Министерство на културата; • Повишаване на обществената чувствителност към опазването на културни ценности и активизиране на партньорството с неправителствения сектор в тази област; • Стремех към разкриване на потенциала на различни научни и административни звена и повишаване на интереса им в дейността по опазване на културното наследство; • Създаден е регистър на нематериалното културно наследство; • Изграден е Национален център по нематериално културно наследство; • От 2008 г. функционира национална система „Живи човешки съкровища – България“; • Създаден е Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство за Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО (категория 2); • Министерство на културата участва активно в международната мрежа от експерти по нематериално културно наследство за обмяна на опит в нейното прилагане; • Българската академия на науките и изкуствата работи активно за разработване на проблематиката в тази област; • Наличие на изключително богато и разнообразно нематериално културно наследство, което все още се предава по неформален път; • Изградена мрежа от 3500 читалища, които се считат за естествената среда за общностите – носители на този вид наследство; • Изградена музейна мрежа, която в малките населени места е в контакт с читалищата. 	<ul style="list-style-type: none"> • Слаба децентрализация на функциите по опазване на недвижимото културно наследство, недостиг на административен капацитет на местно и централно ниво; • Липса на цялостна визия за структурирането на музейната мрежа в страната в зависимост от спецификите и ресурсите в отделните региони; • Неразкрит потенциал на културното наследство като елемент на устойчивото развитие и липса на възвращаемост от културния туризъм и др. индустрии; • Ниска технологична обезпеченост за извършване на специализираните дейности в музеите, остарял и труден за поддръжка сграден фонд, статични, еднотипни и неатрактивни експозиции; • Недостиг на финансов ресурс за консервация и реставрация на културни ценности, музейна дейност и за провеждане на теренни археологически проучвания; • Щатната численост в част от музеите е под критичния минимум, заплащането е изключително ниско, което отблъсква младите и утвърдените специалисти; • Кадрова необезпеченост на системата за опазване на културното наследство; • Ограничена мобилност на колекциите и музейните специалисти; • Липса на обща информационна система и регистри на културните ценности; • Националната система „Живи човешки съкровища – България“ е непозната на областно и общинско ниво; • Недостатъчно използван е потенциалът на нематериалното културно наследство като елемент на устойчивото развитие и липса на възвращаемост от културния туризъм и културните и творческите индустрии; • Липса на системност в създаването на кадри за управление в областта на защитата на нематериалното културно наследство; • Недостиг на финансов ресурс за дейностите по мерките за опазване на нематериалното наследство; • Неосигурен или затруднен достъп до нематериалните културни ценности; • Недостатъчна мотивация на общностите за участие в системата „Живи човешки съкровища – България“; • Липса на системна целенасочена дейност от страна на музеите в областта на нематериалното наследство; • Липса на нормативна база за водене на регистъра на нематериалното културно наследство; • Не се използват в достатъчна степен възможностите на образователната система за популяризиране на този вид наследство сред

Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • Създаване на специализирани структури на местно ниво по опазване на културното наследство и въвеждане на инструмента на Плана за опазване и управление на Недвижимото културно наследство; • Разкриване на потенциала на музейната мрежа, която обхваща 185 структури и поэтапното ѝ модернизиране; • Провеждане на политика за ангажиране на местната власт и населението във връзка с разкриване на потенциала на културното наследство, стимулиране на културния туризъм и творческите индустрии; • Осигуряване на финансиране на проектен принцип по видове дейности: за изграждане на нови експозиции, откупки, мобилност на колекциите, осигуряване на държавна гаранция, музейно оборудване и специализирани обучения; • Развитие на материалната база в сферата на опазването на културното наследство и въвеждане на информационна система; • Осигуряване на по-високи приходи от използването на културното наследство за туристически, рекламни, търговски и други дейности; • Разкриване на потенциала на инвеститорите, общините и другите ведомства за изграждане на съпътстващата инфраструктура за целите на социализацията на културното наследство; • Разкриване на потенциала на неправителствените организации и граждански сдружения и преди всичко на ИКОМОС и ИКОМ като партньор на държавата в дейността на опазването на културното наследство; • Въвеждане на образователни програми и привличане на доброволци в дейностите по опазване на културното наследство; • Създаване на съвременни финансови инструменти за акумулиране на финансов ресурс за солидарно участие на ползвателите на културни продукти при реализиране на дейности по консервация и реставрация и за провеждане на теренни археологически проучвания; • Инициране на промени, които засягат статута и заплащането на музейните специалисти; • Изготвяне и приемане на адекватен и работещ Закон за меценатството; • Създаване на адекватна система за статистическо отчитане на резултатите от музейната дейност. • Усъвършенстване на нормативната уредба в областта на нематериалното културно наследство; • Разкриване на потенциала на музейната мрежа за съхраняването на нематериалното културно наследство; • Провеждане на политика за ангажиране на областните администрации, местната власт, НПО и населението във връзка с разкриване на ролята на нематериалното културно наследство за развитие на регионите, за стимулиране на културния туризъм и творческите индустрии; • Осигуряване на финансиране на проектен принцип по видове дейности, свързани с мерките за опазване на нематериалното наследство, заложи в Конвенцията за опазване на нематериалното 	<p>младежта.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Липсата на специализирани структури на местно ниво по опазване на нематериалното културно наследство и въвеждане на инструмента на Плана за опазване и управление на нематериалното културно наследство води до неефективен контрол върху дейностите в територии на културното наследство, затруднява административното обслужване и спъва бизнеса; • Реформи в музейната мрежа, извършвани на механичен принцип; • Липсата на интерес в местната власт, общественост и бизнес създават заплаха за реализиране на ефективна държавна политика на опазване и изпълнение на ангажиментите на страната по международните договори и конвенции; • Влошаване на състоянието на културните ценности в музеите, поради съхранение и експониране в неподходящи условия; • Липсата на съвременна материална база и информационни технологии в сферата на опазването на културното наследство лишават страната от възможност за адекватно и ефективно управление на процесите на управление и международно сътрудничество в областта на опазването и представянето на културното наследство; • Липсата на съвременни механизми за възвръщаемост на средства от експлоатацията на обектите на културното наследство; • Липсата на съпътстваща инфраструктура на недвижимите културни ценности ще ги лиши от възможност за ефективна социализация с всички негативни последици – безстопанственост и разруха; • Неглижиране на ролята на музеите и изтласкването им в периферията на обществения интерес; • Приемане на нормативни актове, които са трудно приложими или не водят до необходимия ефект в сферата на опазването, представянето и управлението на културното наследство; • Невъзможност да се представят качествени изложби поради липса на средства и условия за опазването им в музеите; • Недостатъчното популяризиране на целите на националната политика за опазване на нематериалното културно наследство би довело до формално неефикасно действие на системата; • Липса на интерес от страна на самите носители на нематериални културни ценности; • Неразбиране на проблематиката от страна на областната и местната власт ще доведе до липсата на адекватно планиране на мерки за опазването и представянето на нематериалното културно наследство; • Недостатъчен обществен интерес към ценностите на този вид културно наследство; • Загуба на човешки капитал – носителите на

<p>културно наследство на всички нива;</p> <ul style="list-style-type: none">• Създаване на образователни програми за деца и младежи, съвместно с МОМН;• Обучение на кадри за прилагане на мерките от Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство.	<p>нематериално културно наследство;</p> <ul style="list-style-type: none">• Постепенно изчезване на нематериални културни ценности.
---	--

КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

В училищата по изкуствата и по културата се обучават деца и ученици от предучилищен и от I до XII клас включително. Териториално училищата по изкуствата и училищата по културата са разположени в 12 области, които включват 14 общини. Специализираната професионална подготовка в областта на изкуствата се осъществява в 21 училища по изкуствата, а профилираната подготовка в областта на културата – в 2 училища.

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • Наличие на необходимата законова и подзаконова, специфична за училищата по изкуствата и културата, нормативна уредба; • Висок капацитет на педагогическия персонал за разработване на специализирана учебно-методическа литература и документация; • Въведено конкурсно начало за подбор и оценяване на кандидатите за училищата по изкуствата и по културата; • Разработени и въведени ДОИ за професионална подготовка в областта на изкуствата, учебни планове, учебни програми, професии и специалности, които отговарят на потребностите на пазара на труда и на желанията и предпочитанията на кандидатите; • Наличие на система за вътрешно оценяване на качеството; • Наличие на система за външно оценяване; • Наличие на сравнително добра материално-техническа база на училищата – публична държавна собственост; • Придобиване на качествено образование, което дава възможност на завършилите последен гимназиален етап да продължават обучението си във водещи висши училища и университети в страната и чужбина. 	<ul style="list-style-type: none"> • Недостиг на достатъчно квалифицирани преподаватели в училища, разположени в малки селища и отдалечени райони; • Недостиг на финансови средства за капиталови ремонти на наличната материална база и оборудване на кабинети, ателиета и работилници със технически средства, музикални инструменти и пособия; • Наличие на училища, които не разполагат със собствена сграда – публична държавна собственост и/или училища, които имат проблеми с части от сградата, неправомерно заета от други учебни заведения; • Принудително създаване на сборни групи от различни класове поради недостиг на ученици по някои специалности.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • Разработване на вътрешно-училищни системи за повишаване квалификацията на педагогическия персонал и за оценяване качеството на подготовката в училищата; • Подготовка на нови учебни планове и учебни програми за специализирано обучение по професии и специалности в областта на изкуствата, с оглед предстоящото приемане на нов Закон за училищното образование; • Активно участие на училищата в проекти за модернизация на базата и училищното оборудване. 	<ul style="list-style-type: none"> • Недостиг на кандидати, липса на реална конкурентна среда между учениците в по-малките населени места; • Липса на достатъчно възможности за професионална реализация на завършилите; • Невъзможност на училищата да прилагат нови съвременни технологии в процеса на подготовка поради липса на финансови ресурси и наличие на стара и амортизирана техника и оборудване; • Преустановяване на учебен процес и затваряне на училища, поради неизвършени спешни неотложни ремонтни дейности и липса на капиталови средства.

ФИНАНСИРАНЕ НА КУЛТУРАТА

Видове културни институти	Силни страни	Слаби страни
<p>Държавни културни институти – финансират се като второстепенни разпоредители с бюджетни кредити</p>	<ul style="list-style-type: none"> • гарантирано държавно финансиране в съответствие с бюджетните правила; • предвидена възможност за допълнително финансиране за сметка на средства от бюджетите на общините. 	<ul style="list-style-type: none"> • зависимост от общата бюджетна рамка; • стопиране на инициативността им в посока реализиране на по-голям размер собствени приходи в условия на ограничено финансиране; • финансирането не е обвързано с крайните резултати от дейността, с изключение на тези, които прилагат делегирани бюджети и са изброени по-долу.
<p>в т.ч. училища по изкуствата и културата – Изключение от общия принцип представляват училищата по изкуствата и културата</p>	<ul style="list-style-type: none"> • в системата на образованието функционират единни разходни стандарти за издръжка на един ученик, които от една страна служат, за да се определи общата сума на средствата за образование, а от друга страна – като основа за разпределението на общите средства между отделните училища, като това става по формула. За разходването на средствата са в сила правила по прилагане на т.нар. делегирани бюджети. Системата дава възможност на директорите на училищата да вземат решения, както за структурата и видовете разходи, така и за числеността, структурата и заплащането на персонала в училищата. 	<ul style="list-style-type: none"> • проблеми при функционирането на системата при евентуално неефективно управление от страна на директорите на училищата; • при неефективно управление биха могли да бъдат ощетени учениците в материално-техническо отношение за сметка на увеличени заплати на учителите; • невъзможност да бъдат осигурени разходи по бюджетите на училищата за сметка на изпълнението на приходите при ограничена бюджетна рамка на първостепенните разпоредител с бюджетни кредити.
<p>в т.ч. културни институти в областта на сценичните изкуства - Изключение от общия принцип представляват културните институти в областта на сценичните изкуства</p>	<ul style="list-style-type: none"> • в културните институти в областта на сценичните изкуства от 2011 година функционира система на финансиране чрез прилагане на делегирани бюджети, които създават специални права и задължения на директорите на културните институти при управлението на бюджетните средства. Средствата по бюджетите им се формират на база продадени билети и единни разходни стандарти. Това създава силен мотивационен ефект за предоставяне на повече и по-разнообразни културни продукти и непрекъснато 	<ul style="list-style-type: none"> • проблеми при функционирането на системата при евентуално неефективно управление от страна на директорите; • опасност от необосновано повишаване на заплащането; • опасност от изкривявания при функционирането на системата при предоставяне на некоректни данни от страна на директорите на културните институти; • опасност от комерсиализация и спад на качеството на предлагания културен продукт; • невъзможност да бъдат осигурени разходи по

	<p>търсене на все по-голяма аудитория на представянето им. Моделът дава възможност за подкрепа и стимулиране на добре работещите, ефективни културни институти и е ориентиран към постигане на конкретни и измерими резултати от дейността на културните институти, повишаване на прозрачността и ефективността при финансирането им и прилагането на ясни и предсказуеми критерии за това, както и подпомагане на процеса на пазарно ориентиране на мениджмънта на сценичните изкуства.</p>	<p>бюджетите на културните институти за сметка на изпълнението на приходите при ограничена бюджетна рамка на първостепенните разпоредител с бюджетни кредити.</p>
<p>Регионални културни институти – финансират се от републиканския бюджет чрез бюджетите на общините с прилагане на единни разходни стандарти</p>	<ul style="list-style-type: none"> • държавата осигурява предоставянето на достъп до еднакви по качество услуги на всички граждани без значение къде на територията на страната живеят; • гарантирано е участието на държавата и е предвидена възможност за допълнително финансиране за сметка на средства от бюджетите на общините. 	<ul style="list-style-type: none"> • финансирането не е обвързано с крайните резултати от дейността, тъй като стандартът е издръжка на субсидирана бройка; • приходите постъпват в общинските бюджети и това не стимулира културните институти в посока по-високо изпълнение.
<p>Общински културни институти – финансират се за сметка на общинските бюджети</p>	<ul style="list-style-type: none"> • реализира се принципа на субсидиарност. 	<ul style="list-style-type: none"> • затруднено е финансирането на културните дейности в общини с финансови затруднения.
<p>Читалища – самостоятелни юридически лица с нестопанска цел, финансирани в съответствие със Закона за народните читалища</p>	<ul style="list-style-type: none"> • осигурява се достъп до културни услуги най-близо до потребителя; • държавата подпомага със субсидия съществуването и дейността на читалищата. 	<ul style="list-style-type: none"> • липса на подходящ финансов механизъм за разпределение на субсидиите, който да гарантира стимулирането на работещите читалища и да ограничава стимулите за създаване на нови, с цели различни от предоставянето на културни услуги.
<p>Частни културни институти</p>	<ul style="list-style-type: none"> • формирането на бюджета им не зависи от бюджетните правила и норми. 	<ul style="list-style-type: none"> • средствата, които получават, имат нерегулярен и негарантиран характер.

Забележка:

1. Всички културни институти имат възможност да кандидатстват и да получават допълнително финансиране от държавата чрез бюджета на Министерството на културата на конкурсен принцип за реализиране на творчески проекти, както и от други източници на финансиране на програми и проекти в областта на културата

PEST АНАЛИЗ

ПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ

В условията на икономическа криза и проблематични източници за растеж, Европейската Комисия в лицето на Жозе Мануел Барозу и по-конкретно в неговия предговор към Стратегията за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж “Европа 2020” ни призовава “да бъдем дръзки и амбициозни” в търсенето на “ново начало” (СОМ (2010) 2020 окончателен: 2) и изход от ситуацията в която се намира както Европа, така и останалия свят.

Какво трябва да означава това послание в областта на изкуствата и културата?

Неговото обичайно разчитане предполага (по)стъпки и действия, които разширяват обхвата на културните индустрии в посока на творческите индустрии, които заедно пораждат очакванията, че творчеството и иновациите ще създадат основа за интелигентен растеж. Основателна претенция, която обаче трябва да се прецизира и конкретизира с оглед на характеристиките на средата и особеностите на (въз)производството на култура, доколкото от него се очаква да осигури както интелигентен растеж, така и устойчив и приобщаващ растеж. Определянето на обхвата и съдържанието на тази претенция е отговорност на политиците в областта на културата. Те трябва да предложат адекватни решения и мерки за устойчиво развитие, отчитайки различията между отделните културни сектори, за да отговорят по най-добрия начин на съвременните предизвикателства.

Внимателният анализ на коментирания претенция показва, че освен развитие на културното предприемачество е необходима и промяна на обществените нагласи, които не трябва да разглеждат културата единствено и само като приятен начин за прекарване на свободното време, чийто развлекателен характер предполага финансиране едва когато икономиката може да го позволи. Културата е дейност и сектор, чиито принос към БВП значително надвишава този на определени пазарно ориентирани и (в този смисъл) “икономически” отрасли. Тя създава капитал, но и подпомага творчеството (независимо от неговата трудна измеримост), образованието и регионалното развитие, за да осигури устойчив и приобщаващ растеж. Тази „дръзка и амбициозна” представа обаче означава, че културата не може да бъде повече третирана като “надстройка” и финансирана на “остатъчен принцип” при осъществяването на предложената стратегическа визия. Инвестициите в областта на културата, подобно на тези в образованието, са грижа за бъдещото на отделните граждани в условията на общество и икономика на знанието. Най-вероятно тази загриженост трябва да бъде споделена и от всички държави-членки на ЕС, което дава отговор на въпроса „Защо са ни необходими европейски културни политики?” (Обульен 2007). Иначе казано – необходима е солидарност на наднационално равнище не само относно външните граници, но и по стратегическите приоритети на ЕС.

Каква обаче е правната инфраструктура на културата и позволява ли тя осъществяването на тази стратегическа визия?

Основните принципи на закрила и развитие на културата са въведени в **Закон за закрила и развитие на културата** (Обн., ДВ, бр. 50 от 1.06.1999 г.). Законът регламентира правният статут на културните организации и отделните видове културни институти - държавни, общински, частни и със смесено участие (включително и правният статут на училищата по изкуствата и културата като държавни културни институти, съгласно чл. 13 от ЗЗРК). Регламентирани са финансиращите функции на Министерство на културата като основен разпределител на средства от държавния бюджет. Други инструменти за разпределение на средства са Национален фонд „Култура” към Министерство на културата и Общинските фондове „Култура” на местно ниво. Законът посочва само основните

принципи на националната политика за култура, без обаче същите да бъдат проведени докрай и да получат конкретно съдържание и форма и механизъм за тяхната реализация. Слабо е проявен до момента принципът за децентрализация и финансиране на културните дейности. Не е разработен механизъм за финансиране на културата от частни физически и юридически лица, липсва правна уредба на алтернативните форми на финансиране (дарителство, спонсорство и др.).

Законодателен опит за създаване на правила и механизми за подпомагане на дарителската дейност е направен с приемането на **Закона за Националния дарителски фонд "13 века България"** (Обн., ДВ, бр. 12 от 09.02.2001 г.). Законът е приет като устройствен закон, който урежда създаването, структурата, дейността и финансирането на фонда. Фондът има за цел да организира и подпомага дарителска дейност, извършвана от български и чуждестранни физически и юридически лица в подкрепа на образованието, науката, културата, възстановяването и опазването на исторически и културни ценности, здравеопазването и други социални сфери.

Принципът на поощряване на дарителството, меценатството и спонсорството в областта на културата е залегнал в **Закона за меценатството** (Обн., ДВ, бр. 103 от 23.12.2005 г., в сила от 23.12.2005 г.). Законът урежда обществените отношения, свързани с безвъзмездно предоставяне на помощ от физически и юридически лица /меценати/, но не създава реален механизъм за стимулиране на физическите и юридическите лица да подпомагат развитието на културата. Преобладаващата част от неговите норми са относно регистрацията на меценатите и на организациите, подпомагащи културата, изискванията за осъществяване и контрол върху тяхната дейност.

Препоръчително е разработването на правила и мерки за привличане на частни субекти в подкрепа на изкуството и културата като по този начин ще се излезе от правилото за всеобщо държавно подпомагане и финансиране. Като начин за финансиране и подпомагане на културата може да получи законова регламентация и да се доразвие предвидената възможност в Закона за меценатството за организиране от държавата на арт лотария.

Обществените отношения, свързани с опазването и закрилата на културното наследство са регламентирани със **Закона за културното наследство** (Обн., ДВ, бр. 19 от 13.03.2009 г. в сила от 10.04.2009 г.), който въвежда дефинициите на нематериалното и материалното недвижимо и движимо културно наследство. Регламентиран е статутът на културните ценности и държавната политика в областта на тяхната закрила и опазване. Законът съдържа специална уредба на статута на музеите като културни и научни организации, които издирват, опазват, изучават и представят културни ценности. Създадени са правила за представяне на културните ценности в експозиции. Посочени са условията, при които може да се извършва възпроизвеждане на културни ценности в копия, реплики и предмети с търговско предназначение.

Реализиран е принципът на разделяне на експертните и контролните и съгласувателните функции. В този контекст е регламентирана и националната система в областта на опазването на недвижимото културно наследство. В този аспект като основни субекти на експертизата са определени Националният институт за недвижимо културно наследство и Центърът за подводна археология като държавни културни институти, а контролът и съгласувателните функции се реализират от главна дирекция „Инспекторат по опазване на културното наследство” в Министерството на културата.

Създадени са конкретни механизми за закрила на движимите и недвижими културни ценности посредством съгласувателни, разрешителни и регистрационни процедури и производства.

Съществено място в закона е отделено на археологическото наследство и неговото издирване и изучаване.

Като устройствен закон, може да се характеризира **Законът за обществените**

библиотеки (Обн., ДВ, бр. 42 от 5.06.2009 г., в сила от 6.07.2009 г.).

Законът за народните читалища (Обн., ДВ бр.89 от 1996 г.) урежда правния статут, учредяването, видовете, функциите, управлението и финансирането на читалищата. Предвидените механизми за финансиране преимуществено са от бюджета. По отношение на читалищата следва да се въведат ясни критерии за предоставяните субсидии, да се разшири упражнявания публичен контрол върху дейността им и да се обвърже финансирането им с постигнатите от тях резултати.

Печатните произведения като част от националното културно наследство са обект на закрила от **Закона за задължителното депозирание на печатни и други произведения** (Обн., ДВ, бр. 108 от 29.12.2000 г., в сила от 1.01.2001 г.). Законът определя субектите и обектите на задължително депозирание и правата и задълженията при депозирането. Изпълнението на задълженията по този закон и опазването на печатните произведения е гарантирано чрез административно-наказателни разпоредби.

Произведенията на литературата, изкуството и науката са обект на уредба и закрила в **Закона за авторското право и сродните му права** (Обн., ДВ, бр. 56 от 29.06.1993 г., в сила от 1.08.1993 г.). Законът съдържа материално-правни разпоредби относно обектите, носителите и съдържанието на авторското право. Законът посочва отделните видове договори в областта на авторското право и определя тяхното съдържание, както и изброява различните форми, под които може да се използва произведението. Дефинирани са сродните права на авторското право – на артист-изпълнителя, продуцента и радио- и телевизионните организации. Административният контрол върху възпроизвеждането, разпространението, внасянето и изнасянето на оптични дискове и въведения лицензионен режим се осъществява в съответствие със **Закона за административното регулиране на производството и търговията с оптични дискове, матрици и други носители, съдържащи обекти на авторското право и сродните му права** (Обн., ДВ, бр. 74 от 13.09.2005 г., в сила от 14.10.2005 г.).

Филмопроизводството е правно уредено като процес и финансиране с приемането на **Закона за филмовата индустрия** (Обн., ДВ, бр. 105 от 2.12.2003 г.) Регламентирани са функциите и дейността на Изпълнителна агенция „Национален филмов център” по отношение на подпомагане развитието, създаването, разпространението и показва на български филми в страната и в чужбина. Законът въвежда основни понятия в областта на филмопроизводството, както и регистрационен режим при разпространението и показва на филми. Необходимо е да се въведат механизми и форми за предоставяне на средства от частни лица, неправителствени организации, дарения и спонсорство (**може би в Закон за алтернативните източници за финансиране на културата**), както и да се регламентират (адекватно и/или се предоставят допълнителни) данъчни(те) облекчения за лицата, които финансират културни дейности.

Медийните услуги в РБ са предмет на законодателна уредба в **Закона за радиото и телевизията** (Обн., ДВ, бр. 138 от 24.11.1998 г.). Компетентностите на министъра на културата по този закон се свеждат до предлагане на тарифа за таксите по чл.102, ал.6. В по-голямата си част законът регламентира статута и правомощията на регулаторния орган, въвежда правила за търговските съобщения, финансирането, лицензионни и регистрационни режими.

Международноправните актове в областта на културата, в сила и за Република България, се характеризират с относителна пълнота, като с най-широк обхват са отношенията, регулиращи интелектуалната собственост и авторското право. Международноправните актове създават не само система от правни норми, но и механизми за международен контрол по тяхното спазване. Същите могат да бъдат изброени в следната последователност:

- Конвенция за закрила на литературните и художествените произведения /ратифицирана от РБ/;

- Конвенция за учредяване на Световна организация за интелектуална собственост /ратифицирана през 1970 г./;
- Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство /1975 г./
- Универсална конвенция за авторското право /в сила за РБ от 1975 г./;
- Международна конвенция за закрила артист-изпълнителите, продуцентите на звукозаписи и излъчващи организации/ 1995г/;
- Конвенция за международен обмен на издания /в сила за РБ от 1963 г./;
- Европейската културна конвенция /1991 г./;
- Европейска конвенция за опазване на археологическото наследство /1991г/;
- Конвенция за защита на архитектурното наследство на Европа (Обн. ДВ, бр.42 от 28.05. 1991 г.);
- Европейска конвенция за трансгранична телевизия / 1993 г./;
- Европейска конвенция за ландшафта (Обн. ДВ, бр.22 от 15.03.2005 г.)
- Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство /ратифицирана 2006 г./;
- Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване /ратифицирана 2006 г./;
- Конвенция за опазване на подводното културно наследство /ратифицирана 2003 г./;
- Конвенция относно мерките за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне правото на собственост на културни ценности /1971 г./;
- Конвенция за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт /1956 г./;
- Конвенция за закрила на продуцентите на звукозаписи срещу неразрешено възпроизвеждане на техните звукозаписи, ратифицирана със закон, приет от 37-о Народно събрание на 19.04.1995 г. - ДВ, бр. 39 от 1995 г.;
- Договор на Световната организация за интелектуална собственост за авторското право (подписан на 20 декември 1996 г. в Женева, ратифициран със закон, приет от 38-то НС на 12.01.2001 г. - ДВ, бр. 7 от 23.01.2001 г.;
- Договор на Световната организация за интелектуална собственост за изпълненията и звукозаписите, ратифициран със закон, приет от 38-то НС на 12.01.2001 г. – ДВ, бр. 7 от 23.01.2001 г.;
- Споразумение за свързаните с търговията аспекти на интелектуалната собственост – Приложение 1В към Протокола за присъединяването на Република България към Маракешкото споразумение за създаване на Световната търговска организация, ратифицирано със закон, приет от 37- Народно събрание, обн., ДВ, бр. 93 от 1.11.1996 г.

Анализът на нормативната уредба в областта на културата показва, че голямата част от законите имат характеристиките на устройствени закони, чрез които се урежда правния статут на културните организации и на отделни културни институти. В областта на финансирането е застъпено преди всичко държавното бюджетното финансиране. Въведени са основни принципи на закрила и развитие на културата, но те не са намерили конкретно уреждане чрез правни норми. Правните отношения в областта на дарителството и меценатството са уредени посредством създаването на (държавен) национален фонд (глава 5 от ЗЗРК), чрез който да се приемат даренията, като също така е създадена е административна процедура за регистрацията на меценатите.

ИКОНОМИЧЕСКИ ФАКТОРИ

Съобразявайки се с начертаните приоритети на правителството, заложените цели в Националната програма за реформи в съответствие със стратегия „Европа 2020”, както и с отразените препоръки на Европейската комисия по Конвергентната програма и по Националната програма за реформи на Република България при разработването на бюджетната рамка за 2011 г. и следващите години правителството насочи своите усилия за обезпечаване с национален ресурс реализацията на програми и дейности в областта на културата, с което изразява заявената си позиция за подкрепа на развитието на българската култура.

С утвърденото ниво на разходите по бюджета за 2011 г. и за следващите години, Министерството на културата реализира основна част от дейността си в областта на опазване на културно наследство и подпомагане създаването и разпространението на изкуство и на културни продукти и услуги, както и политиката по популяризиране на културни продукти и ценности, при спазване на необходимите бюджетни ограничения и изпълнение на разходната част на бюджета, посредством провеждане на засилен контрол върху разходите и мерки за спазване на бюджетната дисциплина.

Отчитайки нестабилната макроикономическа среда, държавните културни институти, второстепенни разпоредители с бюджетни кредити, се финансират в условията на финансови ограничения в съответствие с приетите нормативи и бюджетни правила, следвайки определените в Закона за държавния бюджет на Р България приоритети, както следва:

1. Заплати, осигурителни плащания, обезщетения, помощи, стипендии;
2. Издръжка за културните институти.

Гарантираното държавно финансиране цели подобряване организацията по опазването и представянето на културното наследство, мониторинг и контрол при създаването и разпространението на високохудожествени произведения на изкуството, създаване на конкурентоспособни български филми, както и развитие на библиотеките като съвременни центрове за информация, чрез обновяване на библиотечните фондове и внедряване на нови информационни технологии.

Финансирането на културните институти не е обвързано с крайните резултати от дейността (с изключение на тези от областта на сценичните изкуства, които прилагат система на делегирани бюджети) и в голяма степен е в зависимост от общата бюджетна рамка, което води до стопиране на инициативността им в посока реализиране на по-голям размер собствени приходи в условия на ограничено финансиране.

През 2010 година беше извършен преглед и преценка на прилаганата форма на финансиране на второстепенните разпоредители с бюджетни кредити към министъра на културата в областта на сценичните изкуства. В резултат на направения анализ бяха предприети стъпки за изграждане на нов модел на финансиране на принципа на прилагане на делегирани бюджети, който да дава възможност за подкрепа и стимулиране на добре работещите, ефективни културни институти. От 2011 година се прилага система на финансиране, която е ориентирана към постигане на конкретни и измерими резултати от дейността на културните институти за сценични изкуства, повишаване на прозрачността и ефективността при финансирането им и прилагането на ясни и предсказуеми критерии за това, както и подпомагане на процеса на пазарно ориентиране на мениджмънта на сценичните изкуства. Чрез продължаване на усилията за реорганизиране и оптимизиране на мрежата от културни институти се цели постигане на по-висока ефективност, многообразие на предлаганите продукти, развитие и усъвършенстване на мениджмънта и осигуряване на все по-широк достъп на художествения продукт до аудиторията.

Училищата по изкуствата и културата се финансират на базата на единни разходни стандарти за издръжка на един ученик, които от една страна служат за да се определи

общата сума на средствата за образование, а от друга страна като основа за разпределението на общите средства между отделните училища, като това става по формула. С оглед осигуряване на съвременни условия за реализиране на качествен образователен процес по изкуство и култура, както и повишаване степента на реализация на кадрите на българското образование в училищата по изкуствата и културата, системата „делегиран бюджет” дава възможност на директорите на училищата да вземат решения, както за структурата и видовете разходи, така и за числеността, структурата и заплащането на персонала в училищата.

Всички културни институти имат възможност да кандидатстват и получават и допълнително финансиране от държавата чрез бюджета на Министерството на културата на конкурсен принцип за реализиране на творчески проекти, както и от други източници на финансиране на програми и проекти в областта на културата.

СОЦИАЛНИ ФАКТОРИ

Съвременните сложни и динамични обществени отношения имат множество измерения. Част от тях влияят върху развитието на културата и могат да бъдат представени по следния начин:

1. Демографски фактори

- застаряващо население – този фактор оказва влияние върху потреблението на културни продукти и промяната на целевите групи, застаряване на специалистите, работещи в областта на изкуството и културата, което е проблем за читалища, музеи и библиотеки, отсъствие на последователност при подготовката и професионалната реализация на съответните специалисти;
- обезлюдяване на някои райони в страната, обезлюдяване на селата, което влияе върху потреблението на културни продукти и като резултат води до затваряне на културни институти, необходимост от намиране на нови форми на управление и функциониране, които да гарантират достъп до качествена култура, насърчаване на вътрешна мобилност;
- в резултат на обезлюдяването се наблюдава промяна на етническите характеристики на дадени региони – специфични мерки за интегриране, културно многообразие, културни образователни продукти;
- висока емиграция – темата за българската диаспора и начините, по които ще бъде осигурен достъп до българска култура.

2. Актуални социални проблеми

- Рискът от бедност на населението е над средния за Европа, което (пред)определя ограниченото потребление и достъп до култура;
- висока безработица – минимално заплащане на работещите в областта култура, което с особена сила е валидно за работещите в музеите и читалищата, отсъстват адекватни стимули за стартиране на професионална кариера в областта на изкуствата и културата;
- социално включване – създаване на условия за достъп до култура и участие в художествени практики за хора с увреждания.

3. Образование

- отсъствие на значим интерес към образованието в областта на изкуствата и културата (средно и висше образование);
- ниска мобилност на студенти в чужбина.

ТЕХНОЛОГИЧНИ ФАКТОРИ

Изкуствата и областта на културното наследство са силно зависими от въвеждането на нови технологии и иновации. Огромната материална база в областта на сценичните изкуства изисква реновиране и смяна на технически съоръжения: сценична механизация, осветление, звук, както и ремонтни работи по сградния фонд. Модернизацията на сценичните пространства ще създаде условия за по-любопитни послания, които да са конкурентноспособни на технологиите в аудиовизуалните изкуства.

ИНТЕРНЕТ-достъпът до културно съдържание също е важен фактор за нов тип комуникация със сценичните изкуства. А що се отнася до цифровизацията, то тя е абсолютно необходима за разпространение на информация за книжния фонд в библиотеките, както и на музикалните фондове. Разбира се, тук е изключително деликатен проблемът с интелектуалната собственост на различните обекти, като базата данни, фотоси, изображения и др., доколкото в правния мир в България засега не е регулирана връзката между дигитализацията и интелектуалната собственост.

ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

Показател	Честота на публикуване	Източници на данни за изчисляване на показателя	Определение	Референтна стойност (2009 г.)	Целева стойност (2020 г.)	Мерна единица	Източник на информацията
Брой посетители на изяви в областта на сценичните изкуства	Годишно	Статистическа база данни в Министерство на културата	Измерване на аудиториите, по данни от държавните културни институти за сценични изкуства на бюджетна издръжка	1 400 000		Бр.	Министерство на културата
Брой реновирани салони за сценични изкуства	Годишно	Статистическа база данни в Министерство на културата	Брой сгради с осъществен ремонт на сградни и технически съоръжения по данни на собствениците на имотите	8		Бр.	Министерство на културата
Брой реновирани читалища	Годишно	Статистическа база данни в Министерство на културата	Данни от конкурсна сесия в изпълнение на ПМС за изпълнение на държавния бюджет – брой читалища, вписани в Публичния регистър на народните читалища, кандидатствали и получили субсидия за частични спешни ремонтни дейности	800		Бр.	Министерство на културата
Брой подкрепени творчески проекти на читалищата в страната	Годишно	Статистическа база данни в Министерство на културата	Данни от конкурсна сесия в изпълнение на ПМС за изпълнение на държавния бюджет – брой творчески проекти на читалища, вписани в Публичния регистър на народните читалища, с отпуснати средства за художествено-творческа дейност в областта на любителското изкуство	925		Бр.	Министерство на културата

Брой посетители в музеите в страната	Годишно	Статистическа база данни в Министерство на културата	Брой посетители в националните, ведомствените регионалните и общинските музеи в страната	2 353 154		Бр.	Министерство на културата
Брой обществени библиотеки с автоматизирана библиотечна дейност	Годишно	Статистическа база данни в Министерство на културата	Автоматизиране на основните библиотечни дейности със специализиран библиотечен софтуер	239		Бр.	Министерство на културата
Брой посещения в обществените библиотеки в страната	Годишно	Статистическа база данни в Министерство на културата	Брой лица, посетили обществените библиотеки	6 543 241		Бр.	Министерство на културата
Брой произведени игрални, документални и анимационни филми	Годишно	Статистическа база данни в ИА „Национален филмов център”	Брой филми с държавно подпомагане в областта на филмопроизводството на основание чл. 28, ал. 1 от Закона за филмовата индустрия	41		Бр.	Министерство на културата
Брой зрители на български игрални, документални и анимационни филми в кинозалоните	Годишно	Статистическа база данни в ИА „Национален филмов център”	Брой зрители с държавно подпомагане за разпространение и показ на основание чл. 32, ал. 1 от Закона за филмовата индустрия	42 205		Бр.	Министерство на културата
Брой кинозалони	Годишно	НСИ	Брой кинозалони по населени места	56		Бр.	НСИ
Брой обучавани висококвалифицирани специалисти в областта на изкуствата и културата	Годишно	Система АДМИН	Брой обучавани ученици в училищата по изкуствата и училищата по култура към Министерство на културата	7 580		Бр.	Министерство на културата